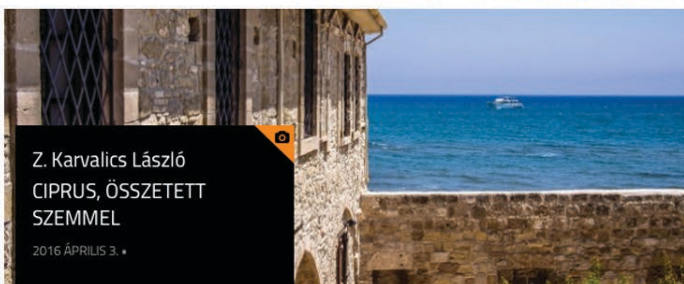

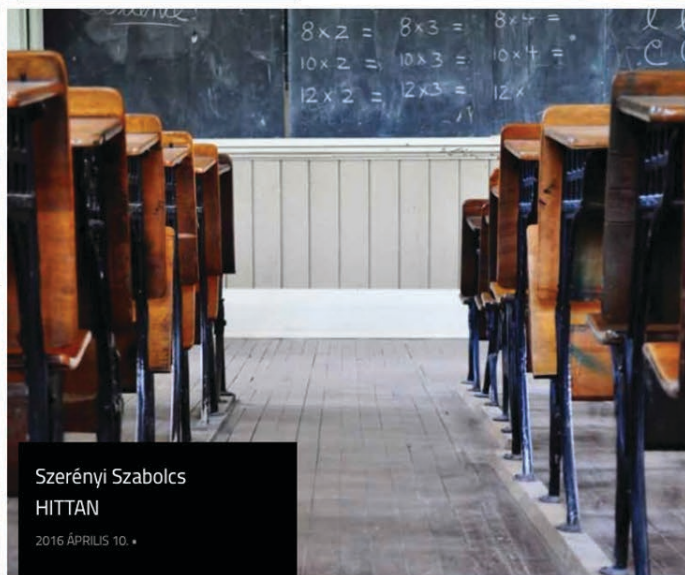
Matuszka Máté
AL ÍZ
2016 ÁPRILIS 5. •

Jámorné Balog Tünde
TÜKÖRRŐL A FONCSOR
2016 ÁPRILIS 12. •

Z. Karvalics László
CIPRUS, ÖSSZETETT
SZEMMEL
2016 ÁPRILIS 3. •

Szerényi Szabolcs
HITTAN
2016 ÁPRILIS 10. •

Dian László
SZOBA KIADÓ
2016 ÁPRILIS 24. •

Hannah Arendt
MI, MENEKÜLTEK
2016 ÁPRILIS 8. •

Bene Zoltán
RÓZSAŠÁNDOR ÉS AZ
ÖRÖKKÉVALÓSÁG
2016 ÁPRILIS 14. •

LIGET

2016-4 április

TARTALOMJEGYZÉK [XXIX.évfolyam 4. szám]

HÁTHA BENYITNAK

Sümegh Anna KATONA SIRATÓ	4
Vajda Péter MENEDÉK	6
Matuszka Máté AL ÍZ	8
Szerényi Szabolcs HITTAN	20
Jámborné Balog Tünde TÜKÖRRŐL A FONCSOR	26
Hannah Arendt MI, MENEKÜLTEK	28
Németh Bálint ÁLOMHATÁR	41
Birtalan Ferenc EGY SOSEMVOLTRÓL	43
Fecske Csaba MINTHA BÁRMI MÁST TEHETNÉNK	45
Fecske Csaba TEREPSZEMLE	46
Vörös István MIBEN MÁ S A NYARALÁS?	48
Dian László SZOBA KIADÓ	50
S. Nagy Katalin GEDŐ ILKA ÖNARCKÉPEI	55

Jónás Tamás FELADAT	61
Handi Péter ÜGYEK – BAJOK	62
Ágoston Tamás HAMUTÁL	65
Nacsinák Gergely András IDŐZÍTÉS	67
Z. Karvalics László CIPRUS, ÖSSZETETT SZEMMEL	69
Bene Zoltán RÓZSASÁNDOR ÉS AZ ÖRÖKKÉVALÓSÁG [FELNŐTT MESE] – Török Eszter rajzaival	75

Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kissvábhegyi út 4-6.
info[kukac]ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

Szerkesztők | Horgas Judit, Levendel Júlia, Horgas Béla
Tervezőszerkesztő | René Margit
Főmunkatárs | Szirmai Panni
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kállay Géza,
Kiss Lajos András, Victor András

Sümegh Anna KATONA SIRATÓ

sereg gyűlik pohárszélen
harsonák dobok zászlós kopják
ősi kincsek paplan alatt
száz esztendő nem a világ hallod-e
hátha most benyit édesapa és
játszik veled háborúsdit
hitegeted magad
katona dolog
nem is hiányzik
csak a megszokott kockás flaneling
a pengeszáj a dohányszag a pofonok
haragszol hogy
nem tanított biciklizni
falon pókot összenyomni
katonákkal háborúzni
száz esztendő kutya világ hallod-e
a szagok hideg kések villák
minden álmod kettévágják
könnyeidet csalogatják
paplan alá rejted őket

ősi kincsek
úgy teszel
sereg gyűlik átázott lepedőn
ostoba arcok sáros csizmák
dobjál kockát vessél sorsot
kik nyerjenek kik kelljenek
rajtad kívül apádnak
hátha benyitnak ő meg ezer
bikanyakú harcos isten és együtt
tanítanak majd biciklizni
falon pókot összenyomni
katona dolog
szilánk-tested kipótolni

kép | A szerző alkotása.

Vajda Péter MENEDÉK

Ma bebújtam a kamrába,
oda sem férnek a nagyok,
kézen-lábon csúszva-mászva,
hiszen most kutya vagyok,
aki fél az emberektől.
Itt dobozpuha a meleg,

hiába hívnak, nem megyek föl.
Kolbásszal teli üvegek
játszanak velem a polcok alatt,
ugat velem a porcukor,
datolyán kúszó tésztadarab,
a porszívón rongy guggol
kacagva, már nem szipogok.
Sópárnára kucorgok lassan,
hallgatom, hogy kinn mi mozog.
Vihar lehet, mert dörögve csattan...

Hátha benyitnak.
„hát Te meg itt vagy?”,
kérdetik,
és nekik
a pormacska tátog csupán.
Jó lenne, ha nem haragudna apára anyukám.

kép | Marco Nedermeijer

Matuszka Máté AL ÍZ

Az ablakon át látom, hogy odakint havazik, idebent azonban pokoli forróság van, és folyik rólam az izzadság, egyenesen a serpenyőbe. Apám módszerével főzök: pontosan annyi sós vizet ittam, amennyit ő szokott, pontosan annyi idővel a főzés előtt, ahogy ő is csinálta, és pontosan úgy hajlok a serpenyő felé, ahogy ő is tenné. *Mindenemet* beleadom a főzésbe, mert ha valamit, hát azt jól a fejembe verte, hogy ez a legfontosabb. Közben az izzadságcseppeket számolom, huszonötnél tartok... Huszonhatnál.

Csak aggódom, nehogy bejőjön a konyhafőnök, mert nem tudhatja, mit csinálok – ez is része apám módszerének, minden a családban marad, mindent öröklök, és semmit sem adok tovább.

Huszonkilenc.

alapszabály

Bejön a konyhafőnök. Úgy járkál körbe köztünk, mint pasa a háremében, és a hatalmas hasával úgy is néz ki. Mindenkire odamegy, és legelőbb a mindenki előtt ott álló stopperórára néz. Hús percünk van elkészíteni az ételt, ez az étterem alapszabálya, ezt megszegni a legnagyobb vétség, és akinek sikerül, a nap végi moslékból kell ennie. Ezt a moslékot néha még a malacok is visszautasítják.

Kihúszom magam, ahogy a közelembbe ér. Az itteni forráságot ő sem bírja, kigombolja az ingét, én pedig, bár nem kérdezi, de elmondom, mit csinállok.

Hogy apróra szeleteltem a vitchetti lárvákat, összepréseltem a csipkefátyolos dűcskőgombákat, majd mindet összekevertem, kengurutejet és vizet adtam hozzá, és a serpenyőben éppen szósszá főzöm. A konyhafőnök feltűnően unja, hogy mindig elmondom neki, mit csinállok, de nem teszi szóvá, inkább ezt kérdezi:

– Megkóstoltad már?

Megvillan a szeme, mikor bevallom, hogy még nem.

Kóstolót kér.

Apám mindig azt vallotta, hogy az első kóstolás joga azé, aki elkészíti az ételt, és én is ezt gondolom. De egyrészt apám mesterszakács volt, én meg csak egy sima, mezei kisszakács vagyok... Másrészt apám évek óta halott.

Hagyom hát, hogy a konyhafőnök megkóstolja a szószt.

Aztán várok...

... mikor látom, hogy a konyhafőnök hasa elernyed, kigömbölyödik, mint egy lufi, és ismét olvashatók lesznek a rátetovált receptek, megnyugszom. Ahogy kinyitja a szemét, és végigmér, tudom, mire gondol: hogy még nála is sokkal jobb vagyok, és ha megfeszül, sem tudná utánozni, amit csinállok, mert halvány ötlete sincs, hogyan csinálom.

– Jó lesz – mondja kimérten, közben visszahúzza a hasát, majd végigmér. – Izzadsz. Töröld meg magad.

lassan gombásodni kezd

Áll előttem, és várja, hogy engedelmeskedjek. Mindenki izzad, a stopperórák bepárásodnak, a falon lógó bibliai képek elázna és megráncosodnak, de még a konyhafőnök nyakában lógó fakereszt is vizet enged, és lassan gombásodni kezd. Szóval a lényeg, hogy teljesen felesleges megtörölnöm magam... De megtörölöm.

A konyhafőnök bólint, közben röffent, vagy legalábbis hasonló hangot ad ki, és megy tovább a többi szakácshoz. Üvöltözik velük, sietteti őket, mindegyikükbe bele tud kötni – én vagyok az egyetlen, akibe nem.

Vissza is fordulok a serpenyőhöz, én is megkóstolom, mit csináltam. Az egész nyelvemen végigküldöm a kis falatot, mindenhol megízlelem.

Hmm...

Már gyerekkoromban észrevettem, hogy sokkal jobban érzem az ízeket – nagyjából mindenkinél; most is rögtön megérzem, hogy a konyhafőnök tévedett. A szósz főíze tényleg jó, de jó főízt készíteni csak kulimunka... Amit az ember közben érez, az apró, kiegészítő ízek, az a lényeg, az a valódi művészet, és ezzel az érzékeny nyelvemmel pontosan be tudom azonosítani, hogy ott bizony még kell dolgoznom. Apám szerint a szózás a legfontosabb, és persze az is, hogy mivel szó az ember – bár az talán a legfontosabb, szóval visszahajlok a serpenyő fölé, és hagyom, hogy a felszálló meleg megizzasson.

Harminckettő... Harminchárom...

Belegondolva, a konyhafőnöknek teljesen igaza volt. „Jó lesz”, biztos vagyok benne, minden csak idő kérdése... És nekem még öt percem van. Szóval izzadhatnék gyorsabban.

*

Nem lett elég jó, kifutottam az időből.

Persze kivitték, a vendégek pedig megették, sőt, ki is hívták a konyhafőnököt, hogy mennyire nagyon ízlett nekik, a konyhafőnök pedig természetesen begyűjtötte a gratulációt, de az igazság az, hogy ha nem lenne ez a hülye húsz perces limit, sokkal jobban el tudtam volna készíteni. Iszonyatosan feszít belülről a dolog, hogy lehetnék ennél jobb, de a világ megakadályoz benne. Gyűlik bennem, mint a gőz, néha úgy érzem, fel tudnék tőle robbanni...

Szóval kimegyek szünetre.

A hátsó bejárat körül egymás hegyén-hátán állnak a kukák, rajtuk kövér macskák hevernek. Mikor kilépek az ajtón, mindegyik rám néz, nyávognak párat, mintha szemrehányást tennének, hogy nem hoztam kaját, majd ismét egymáshoz bújnak a lámpák fénye alatt. A hideg iszonyatos, a szél pedig apró, de borotvaéles forgószeleket kavar, szóval összehúszom magam, de azért élvezem, hogy a benti olvasztó meleghez képest idekint jéggé fagyok. Közben a didergő macskákat nézem. *Macskák...* Apám csodálta őket: a ruganyos mozgásukkal meg könnyű lépteikkel anyámra emlékeztették.

Ekkor nyílik az ajtó, kijön az egyik hozzám hasonló kisszakács, és azt mondja:

– Téged keres.

Még félig kint vagyok, mikor a konyhafőnök elém áll, és elröfögi, hogy komoly vendég jött, a tulaj fia vagy lánya, nem értem tisztán, amit mond, de a száztizenhármast akarják, az utolsó ételt az étlapon.

A száztizenhármast...

A többi szakács is hallja, mind csöndben figyelnek minket, és nem hallatszik más zaj, csak a készülő ételek sercegése, bugyborékolása.

– Egyedül kell elkészítened – mondja a konyhafőnök, és közben már a tükörben igazgatja magát. Lesimítja melegtől zsíros haját, a pólóját húzgálja a hasán, meg a gombákat morzsolja le a fakeresztjéről. – Nekem ki kell mennem hozzájuk.

az etikett megkívánja

És megy is, bár látom rajta, inkább dugná a fejét egy húsdarálóba, de az etikett megkívánja, hogy odakint legyen,

és bólogasson nekik. Az ajtóban áll meg, onnan néz vissza rám. Mondani akar valamit, gondolom, figyelmeztetni, hogy el ne rontsam, vagy mindenképp jó legyen, vagy valami, de végül nem szól, csak kicammog, mint egy túlsúlyos ártány.

Nem húzom az időt: elindítom a stoppert, felteszem forni a vizet, és már megyek is a hozzávalókért. Kihozok háromféle halat és kétfajta tengeri csigát, meg mindenféle zöldet a szószhoz. És hozom a darazsakat meg a keksz alapanyagot, hogy azért mégse a lóvérből készült kenyeret kelljen hozzá enni.

Elkezdem az előkészületeket, közben a szemem sarkából figyelem a többieket. Ők még a konyhafőnök segítségével is képtelenek lennének elkészíteni a *száztizenhármast*, én pedig egyedül is meg tudom csinálni. Mindannyian sejtjük, mi lesz: hamarosan a tulaj is észreveszi, micsoda tudás és tehetség van bennem, és inkább előbb, mint utóbb, én leszek itt a főnök. És igyekeznem is kell, mert apám az én koromban már konyhafőnök volt, nem maradhatok le.

Szokás szerint az ő receptjét követem: gyorsan kibelezem a halakat, felszelem a csigákat, közben elkezdem összefőzni a szószt. A hosszú, vékony ablakon át néha kipillantok a vendégekre, látom, amint a tulaj fia vagy lánya, meg mások körbeülik a legnagyobb asztalt. Ott a tulaj, és valahol a háttérben a konyhafőnök idegeskedik, de ő szinte eltűnik az emberek között, mert inkább szélessége van, mint magassága. Az ablak felett Jézus-kép lóg: Jézus teste kenyér, ezt osztja szét a hívek között. Ha konyhafőnök leszek, ezt a képet, meg a többit is rögtön leszedetem.

Közben összegyúrom a kekszeket, beleszórom a darazsakat, hozzáadom a sólyomtejet – nagyon jó állaga van, legszívesebben máris belekóstolnék. A szószra is rá-rápillantok..., és nem mondom, hogy megijedek, inkább csak meginog a lelkem... mert a szósz nem akar sűrűsödni.

Adok még neki egy kis időt, de pont ennek vagyok híján. Apám szerint, ha három percnél tovább főzöm, valamit nagyon elrontottam. Én pedig négy és fél perce főzöm... Hogy mi erre a megoldás, azt persze sosem mondta – ez jellemző volt rá, mindig csak a problémára fókuszált, a megoldás elkerülte a figyelmét.

Jól van, akkor a szósz kap még két percet..., vagy inkább csak egy percet, addig gyúrom kicsit a kekszet. De tudom, hogy valami nem oké, lehet, hogy kihagytam valamit? Ha itt lenne a konyhafőnök, felsorolhatnám neki, pont ahogy anno apámnak, mi mindent kell megcsinálnom, és akkor én is ellenőrizném, de így, hogy nincs itt... Nem jutnak eszembe a dolgok.

Nem hiszem el...

Na jó.

Hat perc telt el.

Apám mindig olyan magabiztosan főzött, mint egy szobor, és persze állítottak is neki szobrot, nem is egyet, de... Körbepillantok a konyhában, figyel-e valaki – mindenki figyel, szóval úgy teszek, mintha minden rendben lenne, és mert eltelt...

Hét perc, jó ég, hét perc telt el!

Bár nem elég sűrű a szósz, de beleteszem a hajszálvékonyra szeletelt csigacsíkokat, majd beleszórom a haldarabokat. Remeg a kezem, és csak remélni tudom, hogy egyik kisszakács sem látja. Remélem, olyannak tűnők nekik, mint amilyen apám volt...

Nyolc perc, majdnem félúton vagyok.

Megpróbálom felidézni, hogy is szól a recept... de így, egyedül nem megy. Elképzelem, hogy benyit a konyhafőnök, és egyenesen idejön mellém... Semmi, nem működik.

Ki-kipillantok rá, látom, hogy körülbelül félpercenként pillant a fakeresztjébe épített órára. Szuggerálom, hogy jöjjön be a konyhába, ellenőrizze, mit csinálok. Akkor még rendbe tudnám hozni az ételt, legalábbis azt hiszem... De nem jön, csak ül ott és idegeskedik.

Apám – a problémásoroló – persze engem sem hagyott ki a szórásból, nagyon sokszor elmondta nekem, hogy az a legfontosabb, hogy ne megszokásból főzzek, hogy függetlenítsem magam a környezettől.

Elképzelem, hogy itt áll mellettem, hogy el kell mondanom neki, mit csinálok... De ez sem működik.

Tizenegy perc telt el.

A csigák túlságosan lilára színezik a szósz, ami lassan, csigavonalban kezdi kavarni önmagát.

Tizenkét perc.

mintha áramütés érne

Most már minden késő, most már az lesz, amit főzök, innentől javíthatatlan. És ekkor feláll a konyhafőnök, én pedig úgy rándulok meg, mintha áramütés érne. Bejön, és látni fogja, hogy...

Hogy a szósz nem úgy néz ki, mint kellene...

Hogy a *száztizenhárom* még rajtam is kifogott...

De ő... Ő bezzeg bármikor el tudja készíteni, és ez, és ez, és ez annyira dühít, hogy meg kell markolnom a főzőasztalom sarkát, szorítom, érzem, amint az ujjaim behatolnak a puha fába.

Azt kívánom, hogy kapjon szívrohamot, törje ki a lábát, bármi, *csak be ne jöjjön a konyhába!*

De már csak másodpercekre van attól, hogy benyisson... Ám a tulajdonos utána megy. Látom, hogy veszekednek, a konyhafőnök nyilván ellenőrizni akar, a tulaj pedig nyilván nem hagyja, hogy ilyen prominens vendégeket, mint a fia vagy a lánya csak úgy otthagyon ez az alak. Visszaviszi őt az asztalhoz.

Megmenekültem, legalábbis egyelőre.

A szósz azonban zselészerűen összeállt, és olyanra csavarodott, mint egy csigaház. Ekkor eszembe jut, hogy...

A keksz! Bent hagytam a sütőben!

Azonnal kinyitom, iszonyatos forróság csap meg, olyan, mint a téglafal. Kiveszem a kekszet. Tapintásra túl kemény lett, a színe túl sötét, a darazsak megfeketedtek, a sólyomtej elpárolgott belőle, apró kis lyukakat hagyva a kekszben. Még ez sem sikerült... Nem hiszem el...

Az óráim annyira bepárásodott, hogy nem tudom leolvasni a hátralévő időt, hát... Az ujjaimra nézek, a főzőasztalom puha faszálkái állnak ki belőlük, ki sem tudom húzni.

Nem érdekel...

Nem érdekel, mert elcsesztem valamit, amit nem lett volna szabad, és amit gond nélkül meg kellett volna csinálnom. Apámnak sikerült volna. És a konyhafőnöknek is.

Nem tudok itt lenni, taszít az ételek szaga, a forróság, *minden*, hát megkérem a mellettem lévő küsszakácsot, hogy ha bejön a konyhafőnök, hogy hol van már a *száztizenháromas*, akkor adja oda neki.

Bemegyek a vécébe.

senki se jöjjön be

A legutolsó fülkében bújok el. A fejem felett az ablak nyitva van, ömlik rám a jéghideg téli levegő, míg az ajtó alól lassan áramlik be a konyha pokoli forrósága. Felettem kép lóg: a keresztre feszített Jézus dühösen néz fel az égre. Azt hiszem, szeretném, ha valaki épp most jönne be ide, és mondana valamit... *bármit*, amitől jobb lesz, amitől ismét erőre kapok, de... Nem, inkább azt akarom, hogy senki se jöjjön be!

Apám jár a fejemben... Azt hiszem, nem vagyok képes elviselni, hogy ő mennyire jó volt, én pedig... Nem akarta, hogy kövessem őt, mégis követtem, mert azt hittem... Mert azt hittem, gond nélkül jobb leszek nála. Hogy jobb leszek *mindenkinél*.

Mikor rontottam el utoljára kaját?

Valamikor nagyon kezdő koromban...

Apám bezzeg egyszer sem, mármint egészen addig nem, amíg anyám velünk élt. Utána ő is szétcsúszott, emlékszem a napra, mikor megtörtént. Hazaértem az iskolából, ő ott ült a konyhaasztal mellett, azon egy megfőzött kóbor macska, és éjfélig mást se csináltunk, csak apró húsdarabokat téptünk belőle, azt ízlelgettük. Utána minden este ezt csináltuk, a környék, de talán a város összes kóbor, vagy legalábbis kóbornak gondolt macskáját megfőztük, minden apró részét elemeztük főíz és alíz szempontjából. Én pedig szép lassan sokféle ízt meg tudtam különböztetni, sokkal többet, mint ő. Emlékszem, hogy irigykedett, és azt kívánta, bár az ő apja is ezt tette volna vele, mint ő velem, és akkor a legnagyobb lehetne, a legnagyobb szakács a történelemben.

Szükségem van arra, hogy ismét macskát érezzek a számba, semmi más nem elégít ki úgy, csak ettől lakom jól!

Felpattanok, és kirontok a konyhába. A főzőasztalom üres, az az átkozott *száztizenhármas* eltűnt róla. Felrántom a hátsó ajtót, és kilépek a kukák közé.

vacsorára fogott macska

A macskák rám pillantanak, nyávognak párat, mintha szemrehányást tennének, hogy nem hoztam kaját, majd összebújnak a kukák tetején. A szőrük olajos csomókban áll a hidegtől, de nem is őket látom, mert ismét otthon vagyok, ismét gyerek vagyok, és azt nézem, amint apám egy átlátszó edényben az aznapi vacsorára fogott macskát főzi, az pedig minden erejével veri és karmolja az edény falát, de nem tud kiszabadulni.

Emlékszem, hogy apám az mondja: – Látod, milyen kecses a mozgása? Milyen éterien könnyed?

Rám néz.

– Pont, mint anyádé. Pontosan olyan.

A kukán kuporgók közül kiválasztom a legfinomabbnak kinézőt, és éppen nyúlnék hozzá, mikor hóhullám csap meg hátulról. Az ajtóban az egyik kisszakács áll, azt mondja:

– Téged keres.

Nyitva hagyja az ajtót. A bentről kiáramló hő megolvasztja a tetőről lógó jégcsapokat, leesnek. A macskákra nézek... Megfordulok és besétálok az étterembe.

*

Tudom, mi jön.

A konyhafőnök a főzőasztalomnál vár, én pedig úgy érzem magam, mintha kivégzésre mennék. Megállok előtte, belenézek a vizenyős szemébe, ami pont olyan, mint apámé. Arra gondolok, hogy...

Arra, hogy apám a végén már mindent a szájába vett, amit talált. Azt hiszem, valamilyen ízt keresett, valamit, ami kielégíti, ami ismét egészsé teszi. De sosem találta meg. Emlékszem, már az iskola vége felé jártam, mikor bejött az igazgató, és hazaküldött, mert történt vele valami. Azt mondta, baleset.

A valóság az volt, hogy apám tengeri csillagokból és polipkorongokból készített rántást, mikor hirtelen belenyomta az arcát, és gyakorlatilag kirántotta... Teljesen felismerhetetlenné vált, a száját soha többé nem csukta be, kilógatta a nyelvét, és saját magát nyalogatta. Közben folyamatosan beszélt, de már egy szavát sem lehetett érteni.

Talán anyámat hívogatta: – Aliz... Aliz... Ó, *Aliz*...!

Vagy mert folyamatosan nyalogatta magát, talán ezt mondta: – Al íz... Al íz... Ó, *al íz*...!

A nővérek azt mondták, mielőtt meghalt, alaposan végignyalta a saját arcát, majd elmosolyodott, és vége volt. Sosem hittem a nővéreknek, mindig könnyebbé akarták tenni a hozzátartozók terhét.

És ahogy most végignézek a konyhafőnöknön, a legszívesebben... A legszívesebben belenyomnám az arcát egy...

Ez az a pillanat, amikor rádöbbenek, mit is kívánok egy másik embernek, és annyira elszégyellem magam, mint soha életemben. Azt kívánom, bárcsak ne apám gyereke lennék. Bárcsak önálló egyén lennék, független a múltamtól, bárcsak én alakítanám saját magamat, és senki más.

A konyhafőnök végigmér, majd megszólal.

– Megették.

Tudom, mi következik, már azelőtt hallom, hogy kimondaná...

– Én is megkóstoltam.

Hatásszünetet tart. Nem nézek körbe, de tudom, hogy még a kinti macskák is minket figyelnek.

– Tízből olyan... nyolcasra értékelem – mondja a konyhafőnök, majd megragadja a vállamat, a keze zsíros az izzadságtól, és megszorít. Kicsit nehezebbre esik kimondani a szavakat, de végül kimondja: – Jó úton jársz. Csak...
így tovább...

Ezt úgy mondja, mintha máris jobb lennék nála.

mindenki engem néz

Elenged, és kimenekül a konyhából. Még soha senkit nem dicsért meg, legalábbis itt még senki sem kapott tőle dicséretet. Mindenki engem néz, és tudom, hogy a következő cselekedetem nagyon hosszú időre meghatároz, talán örökre meghatároz.

De fogalmam sincs, hogyan reagáljak...

Csak azt tudom, apám mit tenne, és hogy az ő útja hová vezet, hogy milyen *magasra* vezet... Hát azt teszem, amit ő is tenne: mintha mi sem történt volna, rezzenéstelen arccal lépek a főzőasztalomhoz.

kép | Pieter Aertsen festményei

Szerényi Szabolcs HITTAN

Mindig imával indítottuk és fejeztük be a hittanórát. Általában a Miatyánk volt az első, utoljára a Hiszekegyet mondtuk el közösen. A hittan végét nem jelezte csengő, legfeljebb a falióráról tudtuk, hogy lassan befejeződik az óra. Gábor atya olyankor szorgos leckeírást kívánt, és jó étvágyat azoknak, akik nem az iskolában ebédeltek.

Kettő előtt kopogtattak az ajtón. Kántorné, a 3/a tanítója nyitott be. Mondott valamit Gábor atyának, aki erre kérte, hogy a bések maradjanak a helyükön, a tanítónő kérdezne valamit, az ásök hazamehetnek. Elköszönt, és kiment a teremből.

– *Azért maradtunk itt, mert tisztázni kell pár súlyos dolgot* – Kántorné itt szigorúan végigmért minket. – *A tegnapi hittanórán lopások történtek az osztályteremben – vágott a közepébe.*

Vegyesen jártunk hittanra ásök és bések, de mindig az ásök termében tartottuk az órát, ami a mi osztályunkkal szemben volt.

– *Több padból tűntek el dolgok* – újra végignézett rajtunk, mintha várna valami reakciót. – *Tegye fel a kezét, aki tud erről bármit!*

Maradt a néma csend, egymásra pislogtunk. Főleg Asztalos Tomi barátom tekintetét kerestem, értetlenség ült az övében is.

– *Addig senki nem megy haza, amíg ki nem derül, kik loptak. Mindenki kap egy papírlapot, felírja a nevét, meg azt, hogy mit lopott el tegnap az osztályteremből.*

kamaszkorom legizgalmasabb olvasmányai

Körülbelül húszan voltunk, mindenkinek kiosztott egy üres írólapot. Felírtam a nevem. Egyebet nem tudtam. Életemben egyszer loptam, már ha azt egyáltalán lopásnak lehet nevezni. Az is évekkel később történt. Harmadikos gimnazistaként a nyíregyházi nagykörúton sétáltam az állomás felé egy buli utáni éjszakán. Valaki betörte egy újságosbódé üvegét, a tenyérnyi rés mellett kamaszkorom legizgalmasabb olvasmányai, erotikus újságok heverték. Körülnéztem, sietve kikaptam két, kisméretű magazint, és elrohantam velük az állomás felé. A legócskább pornóval voltak tele, de mivel se bátorságom, se pénzem nem volt ilyesmit venni, hónapokra szóló élményt jelentettek.

Kántorné néhány perc múlva begyűjtötte a lapokat, mindet egyenként végignézte.

– *Látom, ebben az osztályban senkinek se kenyere a becsület! Jól van, akkor máshogy csináljuk. Téged hogy hívnak?*

– *Szakács Adél.*

– *Osszad szét újra a lapokat, Adél.*

JP Freethinker, flickr.com

Adél szétosztotta. Annyira gyönyörű volt az aranszőke hajával, azt is imádtam nézni, ahogy írólapot oszt. Igazából bármit csinált, imádtam. Akkor is imádtam, ha teli szájjal, gúnyosan nevetett rajtam, amikor nem sikerült felmásznom arra a nyavalyás kötéltre; és akkor is, amikor a barátnőivel féléven keresztül csak *gülüszemű strébernek* hívott.

– *Akkor most írástok rá a papírra annak a nevére, akiről tudjátok, hogy lopott. Azt is, hogy mit. Nem fog kiderülni, ki árulta el a tolvajokat.*

Az előbbinél is értetlenebbül néztünk egymásra, a hátam mögül pusmogást hallottam.

– *Nem hallom sercegni azokat a ceruzákat!*

Asztalos Tomi felemelte a kezét. Kántorné intett neki.

– *De tanítónő, mi nem loptunk semmit.*

– *Honnan tudod, kisfiam, mindenkinek belenézted a táskájába?*

Tomi csendben maradt.

– *Akkor ne tudálékoskodj, üljél le és írd, amit tudsz.*

Pár perc telt el, senki nem írt semmit.

– *Értem. Akkor várunk.*

rettentő soknak tűnt

Fogalmam sincs, mennyi idő ment el így, de rettentő soknak tűnt. Nem volt karórám, mobiltelefont még csak a tévében láttunk. Mögöttem, valahol a bejárat fölött volt a falióra, de nem mertem megfordulni.

Kántorné elővett egy nagy köteg dolgozatot, javítani kezdte. Egyre türelmetlenebbek voltunk. Gyomai Pisti emelte fel a kezét.

– *Tanítónő, megehetem a szendvicsemet?*

– *Eszedbe se jusson! – csattant fel Kántorné elképedt arccal – Mit képzelsz? Kilopkodjátok a gyerekeim holmiját, aztán még össze is disznólkodnátok a padokat?*

Pisti csalódottan elrakta a szendvicset.

Két vastag köteg dolgozatot rágta keresztül magát. Nyomorultul lassan vánszorgott az idő. Nem voltam menzás, mindig otthon ettem, és már nagyon éhes voltam. Apám ráadásul biztosan várt haza, mert előző nap a facsemeték felével végeztünk a kertben, és folytatni akartuk a munkát.

Abbahagyta a javítást.

– *Látom, kitartóak vagytok. Jól van. Mostantól mindenki hazamehet, aki bevallja, hogy lopott.*

Újra a dolgozatokba merült. Pár perc múlva Gyomai Pisti feltette a kezét. Kántorné intett neki.

– *Tanítónő, én bevallom, hogy loptam.*

Joey Lax-Salinas, flickr.com

Kántorné félretolta a füzeteket, maga elé húzta a lapot, ami addig az asztal szélén hevert.

– *Értem. És mit loptál?*

Pistit váratlanul érte a kérdés, hebegett.

– *Ööö... nem tudom.*

– *Nem tudod, hogy mit loptál?*

– *Hát* – Pisti sosem volt túl okos, ekkor is látszott arcán a gondolkodás gyötrelme –, *hát én. Én füzetet loptam!* – nyögte ki diadalittas mosollyal.

– *Mennyit?*

– *Kettőt! Nem, hármat!* – még egy diadalittas mosoly.

– *Hogy hívnak?*

– *Gyomai István.*

Kántorné feljegyzett valamit a papírlapra.

– *Jól van, elmehetsz.*

Pisti vidáman felkapta a táskáját, kiszaladt a teremből.

Példája ragadós volt, hosszabb-rövidebb ücsörgés után sorban vallotta tolvajnak magát Kiss Fecó, Novák Jancsi, Lábodi Eszti és a többiek, még a szépséges Szakács Adél is.

A végére ketten maradtunk Asztalos Tomival. Nem hinném, hogy bármit számított akkor, hogy barátok vagyunk, magunk miatt maradtunk ott, ahogy addig is mindenki a saját igazságával és félelmével törődött.

melyik kezdeddel loptál?

Félelmem márpedig bőven akadt. Akkora verést kapok apámtól, amiért ilyen későn tolom haza a képem az iskolából, hogy öröm lesz nézni. Ennél nagyobbat csak akkor adna, ha meghallaná, hogy lopott a fia. Szinte láttam magam előtt a jelenetet: – *Melyik kezdeddel loptál, fiam?* – *Egyikkel sem, apa.* – *Nem ezt hallottam. Szóval, melyik kezdeddel loptál?* – *Egyikkel sem.* – *Jól van, akkor megszereljük mindegyiket. Lehozom a padlásról a kisebbik satut is.*

– *Tanítónő, én is loptam* – váratlanul ért Tomi hangja, össze is rezzentem.

Kántorné lassan felemelte tekintetét a dolgozatokból.

– *Te mit loptál, fiam?*

– *Hegyezőt.*

– *Hegyező nem tűnt el.*

Láttam Tomin, hogy gondolkodik, mi volt már, mi nem volt még.

– *Radírt!*

– *Annak meglett a gazdája.*

– *Akkor szögmérőt* – nyögte ki némi töprengés után.

– *Mi a neved?*

Kántorné feljegyzett valamit a papírlapjára.

– *Elmehetsz.*

Tomi gyorsan összekapkodta a cuccát, szinte kifutott az ajtón.

Ketten maradtunk. Kántorné lesajnáló várakozással nézett rám. Nem tudtam mit mondani neki. Már csak apámra gondoltam, meg arra, hogy nem fogok hazudni ennek a banyának a kedvéért, akkor sem, ha itt kell maradnom a holnap reggeli matekóráig.

Nem tudom, mennyi idő telt el így. Kántorné visszatért a javításhoz, néha nézett csak fel rám utálattal és türelmetlenül. Nem bírtam tovább, hátrafordultam és ránéztem az órára. Azt hittem, már legalább hat lehet, de még csak négy volt. Mit gondolhat apám?

Hirtelen kivágódott az ajtó. Gábor atya állt ott, teljes liturgiai öltözékben. Az ötórai vecsernyére öltözhetett be, valamelyik szülő biztosan szólt neki. Emlékszem, olyan dühös volt az arca, amilyennek soha máskor nem láttam. Megvetéssel nézett Kántornéra.

– *Péter! Szedd össze a holmidat és menj szépen haza.*

dee & tula monstah, flickr.com

Úgy pattantam fel, mintha rugókon ücsörögtem volna. Összenyaláboltam a holmim, kifutottam a padok mellett. Mikor Gábor atya mellé értem, megfogta a karomat. Felnéztem rá.

– *Jól vagy?*

Bólintottam.

– *Menj. Apád már biztosan vár.*

milyen pedagógus maga

Siettem tovább, csak érjek ki azon az ajtón. Aztán a következőn. Aztán az iskolakapun. Gábor atya indulatos kiabálásából is csak foszlányokat hallottam, miközben vettem fel az utcai cipőt. Olyasmiket, hogy *milyen pedagógus maga*, hogy ez még a *kommunizmusban is szégyen lett volna*, meg ilyenek. Nem sokat értettem belőle.

Otthon nem kaptam verést. Mire hazaértem, apám már eleget ivott, hogy ne tudjon dolgozni. Horkolva feküdt a kanapén, mellette a söre, a tévében az esti film ismétlése ment.

Nem tudom, lett-e a délutánnak következménye az iskolában, mindenesetre Kántorné másnap ugyanott cigarettázott a szünetekben, ahol mindig is, én pedig igyekeztem messzire kerülni őt.

Jámborné Balog Tünde TÜKÖRRŐL A FONCSOR

ha még egyszer, egyetlenegyszer, utoljára beülhetnék a belső ruhatárba, beszippanthatnám múlt idők dohány- és levendulaillatú porát, mohón, mint kábítószerfüggő cigarettapapírról a kokaint, és újra érezném, ahogy szétárad bennem a fiatalság édes mérge, nagyot nyújtózva kiegyenesíthetném meggörbült gerincemet ott, a belső ruhatár repedt maszkjai és fakó legyezői között, izmaim megfeszülnének, beformának a megvakult tükrök foncsorfoltjai, és makulátlan felszínükön látnám, ahogy ráncos bőröm rásimul arccsontjaimra, szemöldököm magasra ívelne, vértelen ajkam lángolna, mint a karmazsin, lábamról eltűnnének a kék visszérórsák, lábujjaim pergő, rózsaszín gyöngyszemek, bokám karcsú, derekam ölelni való, ujjaimról szétgurulnának a bogok, a köszvénycsomók, hajam szürkéből fénylő aranyra válna, zabolátlan szél törne be a nehéz, molyrágta függönyök között, blúzom cibálná, szoknyám lebbentené, az előcsarnok megtelne emberekkel, hallanám az ismerős, premier előtti zsongást, és elszorult szívvel várnám, hátha benyitnak régvolt ideáljaim a ruhatári pult másik oldaláról, s ha mégsem, kiléphetnék a félhomályból, hogy intsek Katkónak, a lovásziúnak, száz copfba fonta a katonalovak farkát-sörényét a parádéra, mielőtt elvitték lovastul a keleti frontra megfagyni a jégmezőkön; csókot dobnék elemista szerelmemnek, T. Gyurkának, vonalas irkalapra róttá csupa nagybetűvel, SZERETLEK, az apját internálták, anyja nagyságos asszonyból villamoskalauz lett Pesten, a városban mindenki ismerte őket, itthon nem kapott munkát, gyerekeit a nagyanyjuk nevelte – a levél megvan, ő azonban az omladozó családi kripta lakója, oly régóta, hogy neve is lekopott a kőről, alig olvasható; rámosolyognék H. Öcsire, túskehaja és vipla koronás szemfoga volt, de nekem tetszett, a templomkertben randevúztunk májusi litániák után – akkor még az volt a szokás, szívdobogás, orgonailat és holdvilág, még a kezemet se fogta meg –, pár éve olvastam róla a gyász hírt, szép karriert csinált, és pap nélkül temették, biztosan megsiratta a lourdes-i Mária; ó Istenem, hát Johnny Weissmüller is eljött, minden filmjét megnéztük anyámmal, amíg még játszottak Tarzan-filmeket a később Vörös Csillagra keresztelt Korzó moziban, elvennem a felöltőjét, aztán Humphrey Bogart érkezne, illatos füstkarikákat eregetve, és szürke puhakalapját, mint egy virágcsokrot nyújtaná felém... de épp ekkor harmadszor berregne fel a csengő – vagy a kakas szólalna meg harmadjára? –, és szétrebbenne árnyuk, Bogart visszakacsintana még áttűnőben, a nézők betódulnának a moziterembe, és akkor, a kiürült előcsarnokban meglátnálak téged, egyedül a harsány moziplakátok alatt, jól szabott kabátodban – vajon hova lett az a kabát az elmúlt hatvan év alatt? –, apád csináltatta a bányában keresett pénzből, nagy részét lefoglalták tőled rabtartásra, de a harmadát hazaküldhetted, szükség volt rá, mert apádat az utcára tették a hivatalból, mikor elvittek téged húszévesen, nyomorogtak és napszámba jártak anyáddal, anyád ujjai megfagytak a hideg kályha mellett, de mégis új kabáttal várt apád haza, megspórolta a pénzedből az árát, és Pulya Jenő apjával varratta, egyik legjobb szabó volt a városban, és a fia együtt ült veled, a kabátot az öcsédre próbálták, belekalkulálták, hogy fél fejjel magasabb nálad, de mikor két hete utoljára láttad a kórházi ágyon haldokolva, nyitott szájjal, mozdulatlanul, sokkal kisebbnek látszott, és nem hasonlított önmagára, senkire se hasonlított, tulajdonképpen már az előző estén meg kellett volna halnia, mondta az orvos, de makacs volt, mint te, megvárta, hogy illendően elköszönhess tőle, és akkor állt meg a szíve, amikor becsukódott mögötted az ajtó; az öcséd, mesélted, egyébként építésznek készült, de akkor, hatvan éve a kabátpróbánál váltót állígtatott a vasútnál, nem vették föl az egyetemre,

Róka Miska, a köpönyegforgató direktor miattad nem javasolta, *a testvére ellenséges elem*, pedig nem csináltál semmit, épp nem tetszett a készülő szép új világ neked, ahogy a többieknek sem: Pulya Jenőnek, Bárónak, Máriónak, Piros Ferkónak meg a bátyjának, a Boda fiúknak, a Boda fiúk szüleinek, a parasztnak, a papoknak, a katonáknak, a kereskedőknek, a professzoroknak, a zongoristának (bent direkt az ujjait verték), és a történelmi nevet viselő hercegnek, a balerina férjének sem tetszett, ő figyelmeztetett téged, az új fiút a Margit körúton, hogy téglá van a zárkákban, vigyázz a nyelvedre – egyiktek sem volt oka annak, ami veletek történt, az már az okozat volt; *a múltat végképp eltörölni* program következménye –, és míg arra várok, hogy benyiss végre hozzám a belső ruhatárba, bent a sötét moziteremben újra játszódik a film a keletre-nyugatra zakatoló marhavagonokkal, deportáltakkal, malenkij robotosokkal, ki-és áttelepítettekkel, börtönökkel és akasztófákkal, ávosokkal, besúgókkal és smaszerekkel, agitálókkal, sztahanovistákkal, kulákokkal, kolhozokkal, társbérliőkkel, elhurcolt apácákkal, sorban állással, békeharccal, klerikális reakcióval, terv- és békekölcsönökkel, felvonulásokkal, jelszavakkal, a nép atyjával és a láncos kutyával, káderlapokkal, szakérettségis káderekkel, zúzdába hurcolt könyvtárakkal, pufajkásokkal, demagógokkal, tiltással, túréssal – az életünkkel, de te állsz a régi mozi régi előcsarnokában, a régi kabát lefoszlik rólad, a moziterem üres, törött székekkel, lomokkal van tele, a filmszalag a te fejedben fut, üvöltés, lábdobogás, lövések, robbanások, falak omlanak, lefoszlik a tükrökről a foncsor, nincsen mögöttük semmi, két öreg néz egymásra az üvegen át

Hannah Arendt MI, MENEKÜLTEK

Először is, nem szeretjük, ha „menekülteknek” neveznek. Mi „jövevényeknek” vagy „emigránsoknak” hívjuk egymást. Az újságjaink a „német ajkú amerikaiak” lapjai, és amennyire én tudom, Hitler üldözöttjeinek soha nem volt olyan társasága, amelynek nevében szerepelt volna a menekült szó.

A menekült azért kényszerül menedéket keresni, mert elkövetett valamit vagy a politikai nézeteiért üldözik. Nos, nekünk is menedéket kellett keresnünk, de semmit nem követtünk el és a legtöbbünknek eszébe se jutott, hogy radikális nézeteket valljon. Megváltoztattuk a „menekült” szó jelentését. Most már az a „menekült”, aki szerencsétlenségére anyagi javak nélkül érkezik egy új országba és a menekültügyi bizottságok segítségére szorul.

az úgynevezett zsidókérdés

A háború kitörése előtt még érzékenyebben reagáltunk, ha menekülteknek neveztek. Minden tőlünk telhetőt elkövettünk, hogy bizonyítsuk a többieknek: csupán közönséges emigránsok vagyunk. Kijelentettük, hogy szabad akaratunkból távoztunk a hazánkból az általunk választott országba, és tagadtuk, hogy a helyzetünknek bármi köze lenne „az úgynevezett zsidókérdéshez”. Igen, „emigránsok” és „jövevények” voltunk, és azért hagytuk el az országunkat, mert egy szép napon már nem felelt meg számunkra ott az élet, pusztán anyagi okokból. Csupán újra fel akartuk építeni az életünket, ennyi az egész. Ha valaki újra akarja építeni az életét, erősnek és optimistának kell lennie. Tehát nagyon optimisták vagyunk.

Az optimizmusunk valóban csodálatraméltó, még ha csak mi magunk látjuk is így. Küzdelmünk történetét végre megismerte a világ. Elvesztettük az otthonunkat, azaz a mindennapi élet meghittségét. Elvesztettük a foglalkozásunkat, azaz a meggyőződést, hogy van valami hasznunk a világban. Elvesztettük a nyelvünket, természetes reakcióinkat, az egyszerű gesztusokat, az érzések keresetlen kifejezését. Rokonaink a lengyel gettóban maradtak, legjobb barátainkat koncentrációs táborokban ölték meg – szétszakadt a magánéletünk.

Ennek ellenére, amint megmenekültünk – és legtöbbünknek számos alkalommal meg kellett menekülnie –, elkezdünk új életünket, és igyekeztünk nagyon pontosan követni megmentőink tanácsait. Azt mondták, felejtünk; és gyorsabban felejtettünk, mint bárki képzelte volna. Barátságosan emlékeztettek, hogy az új ország új otthon ad, ezért csupán négy hetet töltöttünk Franciaországban vagy hat hetet Amerikában, és máris úgy tettünk, mintha franciák vagy amerikaiak volnánk. A még optimistábbak azt is hozzátették, hogy addigi életük öntudatlan száműzetésben telt, és csak az új országban tanulták meg, milyen az igazi otthon. Néha ugyan tiltakoztunk, amikor azt mondták, el kell felejtenünk a korábbi munkánkat, és a korábbi eszméinktől is nehéz megszabadulni, ha társadalmi helyzetünk forog kockán. A nyelv azonban nem jelent akadályt, az optimisták egyetlen év után úgy érzik, anyanyelvi szinten beszélnek az angolt, két év után pedig megesküdnének, hogy minden más nyelvnél jobban beszélnek – a németre meg alig emlékeznek.

Hogy minél hatékonyabban felejtünk, igyekszünk elkerülni minden célzást a koncentrációs vagy internálói táborokra, amit szinte minden európai országban megtapasztaltunk, mert új hazánkban talán pesszimizmusnak vagy önbizalomhiánynak hiszik.

Hamburg-Amerika hajóút, jewishexponent.com

Meg aztán oly sokszor elmondták már: senki nem szereti hallani, hogy a pokol már nem csupán a vallásos hit és a fantázia része, hanem olyan valóságos, mint a házak, a kövek, a fák. Úgy tűnik, senki nem akarja tudomásul venni, hogy napjaink történelme új típusú emberi lényeket alkotott – akiket ellenségeik koncentrációs táborokba, barátaik internálói táborokba zárhatnak.

Még egymás között sem beszélünk a múltról. Inkább megtaláljuk a módját, hogy a bizonytalan jövőt irányítsuk. Mivel mindenki tervez és vágyakozik és reménykedik, mi is ezt tesszük. Az általános emberi hozzáálláson túl igyekszünk tudományosabb módszerekkel tisztázni a jövőt. Oly sok balszerencse után bombabiztos jövőt akarunk. Ezért magunk mögött hagyjuk a bizonytalan földet, és az égre emeljük tekintetünket. A csillagok megmondják – ha az újságok nem is –, hogy mikor győzik le Hitlert és mikor leszünk amerikai állampolgárok. Azt gondoljuk, a csillagok megbízhatóbb tanácsadók, mint a barátaink; például elárulják, melyik napon kell együtt ebédelnünk a jöteveinkkel, és melyik napon lesz a legnagyobb esélyünk kitölteni egy újabb, a jelenlegi életünket meghatározó kérdőívet a sok közül. Néha nem a csillagokra hallgatunk, hanem a kezünkön húzódó vonalakra vagy a kézírásunk jeleire. Így kevesebbet tudunk a politikai eseményekről, de egyre többet önmagunkról, habár a pszichoanalízis valahogy kiment a divatból. Elmúltak a boldog idők, amikor a felső tízezer unott dámái és urai kora gyermekkoruk derűs rosszalkodásairól beszéltek. Senki nem akar már kísértettörténeteket hallgatni; az igazi élményektől borzonganak. Nincs már szükség a múlt megbabonázására, mert így is a valóság foglya. Nyílt optimizmusunk ellenére ezért mindenféle mágikus trükkökkel hívjuk elő a jövő szellemét.

szívesebben lennék optimista

Nem tudom, milyen emlékek és gondolatok bújnak meg éjszaka az álmainkban. Nem merek információkat kérni, mert én is szívesebben lennék optimista. De néha arra gondolok, éjszakánként mégis gondolunk a halottainkra, és felidézzük az egykor szeretett verseket. Még azt is megértem, hogy a nyugati parton élő barátaink a kijárási tilalom alatt arra a fura gondolatra jutottak, hogy nem csupán „jövendő állampolgárok” vagyunk, hanem „ellenséges idegenek”.

Irving I. Herzberg haszid zsidó közösségről szóló sorozatából 1965, southwilliamsburgproject.weebly.com

Természetesen minden menekült tudja, hogy fényes nappal csak „technikai értelemben” vagyunk ellenséges idegenek. De ha technikai okok miatt nem hagyhatod el az otthonodat sötétedés után, nem könnyű elkerülni a borús gondolatokat, hogy vajon mi a valóság.

Nem, valami baj van az optimizmusunkkal. Vannak közöttünk olyan furcsa optimisták, akik miután sok-sok optimista beszédet mondtak, hazamennek és kinyitják a gázt vagy szokatlan módon használnak egy felhőkarcolót. Úgy tűnik, ezzel azt bizonyítják, hogy fenn hirdetett vidámságunk veszedelmes halálvágyon alapszik. Neveltetésünk szerint az élet a legfőbb jó és a halál a legnagyobb rossz, de láttuk és megtapasztaltuk, hogy van a halálnál is rosszabb – ám nem találtunk az életnél magasabb szintű eszmét. Így megszabadultunk a halálfélelemtől, de nem tudjuk és nem is akarjuk az életünket semmilyen ügyért kockáztatni. A harc helyett – vagy arról gondolkodva, hogyan védekezhetnénk – a menekültek hozzászoktak, hogy barátaik és rokonaik halálát kívánják. Ha valaki meghal, arra gondolunk, mennyi bajt úszott meg. És többen közülünk arra jutnak, hogy mi magunk is megúszhatnánk sok bajt, és ennek megfelelően

cselekszünk.

semmi baj nem történhet

1938 óta, amikor Hitler elfoglalta Ausztriát, láthattuk, milyen gyorsan lesz az ékesszóló optimizmusból néma pesszimizmus. Ahogy telt az idő, egyre rosszabb lett a helyzet – így még optimistábbak lettünk, és még gyakrabban fordultak elő öngyilkosságok. Schuschnigg idejében az osztrák zsidók vidám emberek voltak – minden pártatlan megfigyelő csodálta őket. Lenyűgöző volt a mély meggyőződésük, hogy velük semmi baj nem történhet. De amikor a német csapatok elfoglalták az országot és a gój szomszédok rátámadtak a zsidó otthonokra, az osztrák zsidók egymás után követtek el öngyilkosságot.

Más öngyilkosokkal ellentétben a mi barátaink nem magyarázzák meg tettüket, nem vádolják a világot, amely egy ártatlan embert arra kényszerített, hogy élete utolsó napjáig vidáman csevegjen és viselkedjen. A hátrahagyott levelek értelmetlen, sablonos dokumentumok. Nyitott sírjuk mellett ezért rövid, zavart és nagyon reménykedő beszédek hangzanak el. Senkit nem érdekelnek az indokok, mert úgy tűnik, mindannyian pontosan tudjuk, miről van szó.

Népszerűtlen tényekről beszélek, és tovább rontja a helyzetet, hogy állításaim alátámasztására nem használom a modern ember számára legmeggyőzőbb érveket – a számokat. Még azok a zsidók is, akik dühösen kétségbe vonják a zsidó nép létezését, a számok tekintetében tisztességes túlélési esélyt adnak – másként hogyan bizonyíthatnák, hogy csak néhány zsidóból lesz bűnöző, és háború idején számtalan zsidót ölnek meg jó hazafiként? A zsidó nép statisztikáinak fennmaradásáért tett erőfeszítéseiknek köszönhetjük, hogy tudjuk: a civilizált népek közül a zsidók körében volt a legalacsonyabb az öngyilkosságok száma. Elég biztos vagyok benne, hogy ezek az adatok már nem igazak, de állításomat nem tudom új számokkal, csak új tapasztalatokkal bizonyítani. Ez talán elegendő a szkeptikusoknak, akiket sosem lehetett igazán meggyőzni, hogy a koponya külső mérete megmutatja a benne rejlő tartalmat, és hogy a bűnügyi statisztikák pontosan kifejezik a nemzeti erkölcs szintjét.

Frederick Seidenstücker: Utcai árusítás, Berlin 1932, samgrubersjewishartmonuments.blogspot.com

Bárhol élnek ma európai zsidók, már nem a statisztika törvényei szerint viselkednek. Nemcsak a pánik sújtotta Berlinben és Bécsben, Bukarestben és Párizsban lesznek öngyilkosok, hanem New Yorkban és Los Angelesben, Buenos Airesben és Montevideóban is.

Ugyanakkor keveset hallunk a gettókban és koncentrációs táborokban elkövetett öngyilkosságokról. Igaz, nagyon kevés hír jut el Lengyelországból, de viszonylag sokat tudunk a német és francia koncentrációs táborokról.

Például a gursi táborban, ahol alkalmam volt eltölteni némi időt, csak egyszer hallottam öngyilkosságról, amikor afféle tiltakozásként kollektív akciót javasoltak, hogy idegesítsék a franciákat. Amikor néhányan megjegyeztük, hogy éppen „pour crever” kerültünk oda, az általános hangulat hirtelen bős életvágyba fordult. Akkor az volt az általános nézet, hogy abnormálisan aszociális és az eseményeket nem ismerő ember az, aki a történéseket személyes és egyéni balszerencséjével magyarázza, és ezért életének személyesen és egyénileg vet véget. De ugyanezek az emberek, amikor visszatértek egyéni életükhöz és szembenéztek látszólag egyéni problémáikkal, visszatértek az eszelős optimizmushoz, amit csak egy lépés választ el a kétségbeeséstől.

negatív szabadság

Mi vagyunk az első nem vallásos zsidók, akiket üldöznek – és mi vagyunk az elsők, akik nem csak *in extremis* válaszolunk öngyilkossággal. Talán igazuk van a filozófusoknak, akik azt tanítják, hogy az öngyilkosság az emberi

szabadság utolsó és legfőbb biztosítója: bár nem mi magunk hozzuk létre az életünket vagy a világot, amiben élünk, szabadságunkban áll elhajtani ezt az életet és elhagyni a világot. Az istenfélő zsidók természetesen nem élhetnek ezzel a negatív szabadsággal, számukra az öngyilkosság gyilkosság, amelynek során az ember elpusztítja, amit képtelen megteremteni, és ezzel beavatkozik a Teremtő jogkörébe. *Adonai natan veadonai lakach* („Az Úr adta, az Úr elvette”), és hozzáteszik: *baruch shem adonai* („legyen áldott az Úr neve”). Számukra az öngyilkosság a gyilkossághoz hasonló, a teremtést támadó, blaszfém cselekedet. Ha valaki megöli magát, azzal azt fejezi ki, hogy nem érdemes élni, és a világ nem érdemes rá, hogy megóvja őt.

Öngyilkosaink mégsem örült lázadók, akik dacosan ellenszegülnek az életnek és a világnak, és önmagukkal együtt az egész világegyetemet akarják elpusztítani. Csendesen, szerényen tűnnek el, mintha bocsánatot kérnének a problémáikra talált erőszakos megoldásért. Véleményük szerint a politikai eseményeknek semmilyen hatása nem volt egyéni életükre; csak a személyiségükben hisznek, akár jó, akár rossz a soruk. Úgy érzik, rejtélyes hiányosságokkal kell megküzdeniük, amelyek meggátolják a boldogulásukat. Mivel kisgyerekkoruktól hozzászoktak, hogy megilleti őket egyfajta életmód, ha nem sikerül fenntartaniuk ezt a szintet, saját kudarcukként élik meg. Optimizmusuk hiú próbálkozás, hogy a víz fölött tartsák fejüket. A vidám álca mögött folyamatosan a kétségbeeséssel küzdenek. Haláluk végül egyfajta önzés jele.

Ha megmenekültünk, megalázottnak érezzük magunkat, ha segítséget kapunk, lealacsonyítónak érezzük. Örülten küzdünk, hogy magánéletünk legyen, egyéni végzettel, mert rettegünk attól, hogy a *schnorrerek* szerencsétlen tömegébe tartozhatunk, akikre korábbi jótékonykodásaink miatt jól emlékszünk. Ahogy korábban nem tudtuk megérteni, hogy az úgynevezett *schnorrer* a zsidó végzet jelképe, és nem csupán egy *shlemil*, ma nem érezzük, hogy jár nekünk a zsidó szolidaritás, és nem ismerjük fel, hogy mi magunk kevésbé aggódunk, mint az egész zsidó nép. Néha a megértésnek ezt a hiányát a védelmezőink is alátámasztják. Emlékszem egy nagy párizsi jótékonyági koncert rendezőjére, aki ha névjegykártyát kapott egy német-zsidó értelmiségitől, amin az elkerülhetetlen Dr. állt, hangosan felkiáltott: „Herr Doktor, Herr Doktor, Herr Schnorrer, Herr Schnorrer!”

Az ilyen kellemetlen élményekből egyszerű következtetéseket vontunk le. Többé nem elegendő a filozófia doktorának lenni; megtanultuk, hogy az új élet építéséhez először a régit kell feljavítani. Bájos kis tündérmesét találtunk ki, hogy megmagyarázzuk a viselkedésünket. Képzeljünk el egy kétségbeesett emigráns tacskót, amint bánatában így szól: „Hajdanán, amikor még bernáthegyi voltam...”

nehogy bárki megsejtsen

Barátaink, akiket lenyűgözött a sok sztár és híres ember, nem igazán értették, hogy a múlt fényűzését leíró elbeszéléseink mélyén egyszerű emberi igazság húzódik: hajdanán fontosak voltunk, a barátaink szerettek, és a főbérlet tudta, hogy kifizetjük a lakbért. Hajdanán élelmiszert tudtunk vásárolni, és utazhattunk a földalattin anélkül, hogy bárki nem kívánatos személyeknek mondott volna. Kicsit hisztérikusak lettünk, amikor az újságírók felfedték kilétünket és nyilvánosan azt mondogatták, hogy ne legyünk már ilyen nem kívánatosak, amikor tejet vagy kenyeret vásárolunk. Elgondolkodtunk, mit tehetnénk, mert már most is átkozottul óvatosak voltunk életünk minden pillanatában, nehogy bárki megsejtsen, kik vagyunk, milyen útlevelünk van, hol töltötték ki a születési anyakönyvi kivonatunkat – és hogy Hitler nem kedvel minket. Mindent megtettünk, hogy beilleszkedjünk egy olyan világba, ahol élelmiszervásárlás közben is a politika jár az emberek fejében.

Ilyen körülmények között a bernáthegyiek egyre nagyobbra és nagyobbra nőnek. Sosem felejttem el a fiatalembert, aki mikor felajánlott nekem egyfajta munkát, felsóhajtott és így szólt: „Nem tudják, kivel beszélnek. Én hajdanán a Karstadt (egy nagy berlini áruház) szekcióvezetője voltam.” És ott a középkorú férfi mély kétségbeesése, aki menekülést keresve különféle bizottságok számtalan kifogását végighallgatta, végül feljajdult: „De hiszen itt senki nem tudja, ki vagyok!”. Mivel senki nem vette figyelembe az emberi méltóságát, rákapott, hogy táviratokat küldjön híres személyiségeknek és nagyhatalmú rokonainak. Hamar megtanulta, hogy ebben az örült világban sokkal könnyebb „nagy embernek” lenni, mint emberi lénynek.

Kávészó és cukrászda bejárata, Berlin 1926, samgrubersjewishartmonuments.blogspot.com

Minél kevésbé dönthetjük el, kik vagyunk és hogyan akarunk élni, annál inkább rászorulunk, hogy nagyozoljunk, elrejtjük a tényeket, szerepeket játszunk. Elüldöztek Németországból, mert zsidók voltunk. De amint átléptük a francia határt, „boche”-ok lettünk. Még azt is mondták, hogy ha igazán ellenezzük Hitler rasszista elméleteit, el kell fogadnunk ezt a megnevezést.

Hét éven keresztül próbáltunk röhejes módon helyt állni a francia honpolgár szerepében – legalább jövődöbéli polgárként; de amikor kitört a háború, „boche”-okként internáltak minket. Idő közben azonban sokunkból olyan lojális francia lett, hogy képtelenek voltunk kritizálni a francia kormány utasításait, ezért kijelentettük, hogy teljesen rendben van, ha internálnak. Mi voltunk az első „*prisonniers volontaires*” a történelemben. Amikor a németek megszállták az országot, a francia kormánynak csak a nevet kellett megváltoztatni: németekként zártak börtönbe, és zsidókként nem engedtek szabadon.

Ugyanez a történet játszódott le a világon mindenütt, újra meg újra. Európában a náciok elvették a tulajdonunkat, Brazíliában a *Bund der Auslandsdeutschen* leglojálisabb tagjaiként vagyunk 30 %-át kell átadnunk. Párizsban zsidóként nem hagyhattuk el este nyolc után az otthonunkat, Los Angelesben azért korlátozzák a mozgásunkat, mert „ellenséges idegenek” vagyunk. Személyiségünk olyan gyakran változik, hogy már senki nem tudja, kik is vagyunk valójában.

Sajnos, akkor sem jobb a helyzet, ha zsidókkal találkozunk. A francia zsidók biztosra vették, hogy minden zsidó, aki a Rajnán túlról érkezik, ahogy ők nevezték, *Polak* – a német zsidók őket *Ostjuden*nek hívták. De a valóban Kelet-Európából érkező zsidók nem osztották francia testvéreik véleményét, és *Jaেকে*-nek nevezték minket. A *Jaেকে*-gyűlölők gyermekei – a második generáció, amely már Franciaországban született és megfelelően asszimilálódott – a francia zsidó felső osztályhoz igazodtak. Így ugyanabban a családban az apa *Jaেকে*-nek, a fia meg *Polak*nak

nevezett minket.

íratlan társadalmi törvények

A háború kitörése és az európai zsidóságot ért katasztrófa óta már maga a menekült státuszunk megakadályozta, hogy a helyi zsidó társadalommal keveredjünk, és a néhány kivétel csak erősítette a szabályt. Bár ezeket az íratlan társadalmi törvényeket nyilvánosan senki nem ismerte el, a közvélemény erejével hatottak. Az ilyen néma vélemény és gyakorlat sokkal erősebben befolyásolja a mindennapi életünket, mint a vendégszeretetről és a jóakaratról szóló hivatalos közlemények.

Az ember társas lény, és nehéz az élet, ha a társadalmi kötelek megszakadnak. A társadalom szövetébe ágyazva sokkal könnyebb megtartani az erkölcsi parancsokat. Nagyon kevés ember képes megőrizni a tisztességét, ha a társadalmi, politikai, jogi helyzete teljesen összezavarodik. Mivel közülünk kevesekben volt elég bátorság, hogy a társadalmi vagy jogi helyzetünk megváltoztatásáért küzdjünk, sokan úgy döntöttek, inkább az identitásukat változtatják meg. És ettől a különös viselkedéstől minden még rosszabb lesz. A manapság tapasztalható zűrzavar részben miattunk alakult ki.

Egyszer majd valaki megírja a német zsidók emigrációjának igaz történetét, és azzal kell kezdenie, hogy lefesti a berlini Kohn urat, aki mindig is 150%-os német volt, egy német szuperhazafi. 1933-ban Kohn úr Prágában talált menedéket, és nagyon hamar elkötelezett cseh hazafi lett – éppen olyan igaz és hű cseh hazafi, mint amilyen német hazafi volt. Telt-múlt az idő és 1937-ben a cseh kormány a nácik nyomására elkezdte kiutasítani a zsidó menekülteket, annak ellenére, hogy jövődő cseh polgárként milyen elkötelezettek voltak. A mi Kohn urunk Bécsbe ment, és hogy be tudjon illeszkedni, határozott osztrák hazafiságot kellett mutatnia. A német megszállás miatt tovább menekült, de rosszkor érkezett Párizsba, és nem kapott rendes tartózkodási engedélyt. Mivel az ábrándozás addigra már jól ment neki, elhatározta, hogy nem veszi komolyan az adminisztratív akadályokat, mert biztos volt benne, hogy Franciaországban éli le hátralévő életét.

Közél-keleti bevándorlók a zsidók átmeneti menedékhelye előtt, 1965, jewishmuseum.org.uk

Ezért úgy alkalmazkodott a francia nemzethez, hogy „közös” őszünkkel, Vercingetorixszal azonosította magát. Talán jobb, ha nem folytatom Kohn úr kalandjait. Amíg Kohn úr nem határozza el magát, hogy az legyen, ami: zsidó, addig senki meg nem mondhatja, milyen bolond változások várnak még rá.

nem akarunk menekültek lenni

Ha valaki el akarja veszíteni önmagát, az emberi létezés lehetőségeinek végtelen számát fedezi fel, ami éppen olyan végtelen, mint a teremtés. De az új személyiség helyreállítása éppen olyan nehéz – és reménytelen –, mint az új világ teremtése. Bármit teszünk, bárminek adjuk ki magunkat, csak az eszelős vágyakozást fedjük fel, hogy meg akarunk változni, nem akarunk zsidók lenni. Minden tevékenységünket a cél szolgálatába állítjuk: nem akarunk menekültek lenni, mert nem akarunk zsidók lenni; úgy teszünk, mintha angol anyanyelvűek lennénk, mert a németajkú emigránsokat az elmúlt években a zsidókkal azonosították, nem akarjuk hontalannak hívni magunkat, mert a világ hontalanjainak nagy többsége zsidó; akár lojális hottentottává is válunk, csak hogy elrejtjük a tényt: zsidók vagyunk. Nem sikerül, és nem sikerülhet, ezért „optimizmusunk” álcájában könnyen felfedezhető az asszimiláltak reménytelen szomorúsága.

A német zsidókkal az asszimiláció szó „mély” filozófiai jelentést kapott. Alig felfogható, mennyire komolyan vettük. Az asszimiláció nem azt jelentette, hogy szükségképpen alkalmazkodunk az országhoz, ahol történetesen születünk és a néphez, amelynek nyelvét történetesen beszéljük. Elvben mindenhez és mindenkihez alkalmazkodunk. Ezt a hozzáállást egy honfitársam szavaiból értettem meg, aki jól tudta, hogyan fejezze ki érzéseit. Éppen akkor érkezett Franciaországba, és azonnal megalapított egy alkalmazkodási társaságot, amelynek német zsidó tagjai arról győzködtek egymást, hogy valójában már franciák. Első beszédében azt mondta: „Jó németek voltunk Németországban, ezért jó franciák leszünk Franciaországban.” A közönség lelkesen tapsolt, senki nem nevetett, boldogok voltunk, hogy végre tudjuk, hogyan kell a lojalitásunkat bizonyítani.

Ha a hazafiság rutin és gyakorlat kérdése volna, mi lennénk a leghazafiasabb nép a világon. Térjünk csak vissza Kohn úrhoz: rajta nyilván senki nem tesz túl. Ő az ideális emigráns, aki mindig, minden országban, ahová szörnyű sorsa sodorja, megtekinti és megszereti a hegyeket. De mivel a hazafiságot a közvélekedés szerint nem a gyakorlat teszi, nehéz meggyőzni az embereket ismételt átalakulásunk komolyságáról. A küzdelem miatt a saját társadalmunk is intoleráns lesz; a saját csoportunkon kívül teljes megerősítést követelünk, mert a helyiektől nem kaphatjuk meg. A helyiek, amikor hozzánk hasonló furcsa lényekkel találkoznak, gyanakodni kezdenek; az ő szemszögükből nézve törvényszerűnek tűnik, hogy csakis a szülőföldünk iránti lojalitás érthető. Ez nagyon megkeseríti az életünket. Talán legyűrhetnénk a gyanakvásukat, ha elmagyaroznánk, hogy zsidóként a szülőföldünk iránt érzett hazafiság is ugyancsak különösen jelentkezett. Habár valóban őszinte volt és mélyen gyökerezett. Vastag köteteket írtunk, hogy bebizonyítsuk; komoly bürokráciát tartottunk fenn, hogy kutassa a múltját és megmagyarázza a statisztikai adatokat. Tudósaink filozófiai elmékedéseket írtak az eleve elrendelt harmóniáról, amelyben együtt élnek zsidók és franciák, zsidók és németek, zsidók és magyarok, zsidók és...

Németországi zsidó menekültek érkeznek Angliába, washingtonpost.com

A manapság olyan gyakran kétségbevonott lojalitásunknak hosszú története van. 150 év asszimilált zsidóságának története ez, akik sosem látott mutatvánnyal álltak elő: miközben folyamatosan azt bizonygatták, hogy nem zsidók, mindvégig megőrizték zsidóságukat.

Az Odüsszeuszként bolyongók kétségbeesett zavara, akik nagy elődjüktől eltérően egyáltalán nem tudták, kicsodák, könnyen megmagyarázható identitásuk megőrzésének mániákus elutasításával. Ez a mánia sokkal régebbre nyúlik vissza a tíz évnél, ami felfedte létezésünk mély abszurditását. Olyanok vagyunk, mint a kényszerképzetes emberek, akik folyton kiagyalt stigmájukat takargatják. Ezért lelkesedünk minden új lehetőségért, ami csupán mert új, csodát tehet. Minden új nemzetiség lenyűgöz, mint kövérkés nőt az új ruha, amiben talán karcsúbbnak látszik a dereka. De csak addig tetszik az új ruha, amíg hisz a csodatévő képességében, és elhajtja, amint rádöbben, hogy nem változtatta meg az alakját – sem a helyzetét.

nagyszerű társadalmi fegyver

Különösnek tűnhet, hogy furcsa álcáink látható haszontalansága sem tántorít el minket. Igaz, az ember ritkán tanul a történelemből, de az is igaz, hogy a személyes tapasztalatból tanulhat, ha, mint a mi esetünkben, újra és újra megismétlődik. De mielőtt bárki megkövezne, ne feledjük, hogy a zsidóság nem ad semmilyen jogi státuszt a

világban. Ha bevallanánk az igazat, hogy csak zsidók vagyunk, kiszolgáltatnánk magunkat, hiszen a zsidókat nem védi semmilyen különleges törvény vagy politikai egyezmény, nem többek emberi lényeknél. Alig tudok ennél veszélyesebbet elképzelni, hiszen olyan világban élünk, amelyben már jó ideje nincsenek csupán emberi lények; amióta a társadalom felfedezte a diszkriminációt mint nagyszerű társadalmi fegyvert, amivel egyik ember vérontás nélkül ölheti meg a másikat; amióta az útlevelek és születési anyakönyvi kivonatok, sőt a jövedelemadó papírok nem csupán formális dokumentumok, hanem a társadalmi helyzetet szabályozó adatok. Igaz, hogy legtöbbször a társadalmi normáktól függ, és elveszítjük az önbizalmunkat, ha a társadalom elutasít minket, ezért hajlandóak vagyunk – mindig is hajlandóak voltunk – megfizetni az árát, hogy a társadalom elfogadjon. De az is igaz, hogy nagyon kevesen közülünk, akik megpróbálták az alkalmazkodás és az asszimiláció trükkjei és viccei nélkül boldogulni, sokkal nagyobb árat fizettek, mint amelyet megengedhetek volna maguknak: néhányan még azt a kevés esélyt is kockára tették, amely a jogfosztottaknak is jár ebben a feje tetejére állt világban.

Ezt a néhány embert Bernard Lazare nyomán „tudatos páriáknak” nevezhetjük, és csupán a közelmúlt eseményeivel éppen olyan nehéz megmagyarázni a viselkedésüket, mint Kohn úrét, aki minden módon próbált felkapaszkodni. Mindkét viselkedés a 19. század szülötte, amely nem ismerte a jogi vagy politikai jogfosztottságot, de pontosan tudta, kik a társadalmi páriák és ellenpárjuk, a társadalmi parvenük. A modern zsidó történelem, amely az udvari zsidókkal kezdődött és a zsidó milliárdosokkal és jótékonykodó emberbarátokkal folytatódott, szívesen megfeleledkezne a zsidó hagyomány másik vonaláról – Heine, Rahel Varnhagen, Shólem Aléchem, Bernard Lazare, Franz Kafka, sőt Charlie Chaplin hagyományáról. A zsidó kisebbség hagyománya ez, akik nem akartak felkapaszkodni, akik inkább a „tudatos pária” szerepét választották.

Zsidó utasok, thecronicleherald.ca

Minden feldicsért zsidó tulajdonság – a „zsidó szív”, humanitás, humor, érdek nélküli intelligencia – a páriák tulajdonságai. Minden zsidó hiba – a tapintatlanság, politikai ostobaság, kisebbségi érzés és pénzkuporgatás – a felkapaszkodottak jellemzői. Mindig voltak zsidók, akik úgy gondolták, nem éri meg humánus hozzáállásukat, valóságérzéküket felcserélni a kasztszellem szűkösségére vagy a pénzügyi tranzakciók alapvető irrealitására.

mert engedték

A történelem a jogfosztottak szerepébe kényszerítette a páriákat és a parvenüket egyaránt. Az utóbbiak még nem fogadták el Balzac bölcsességét „On ne parvient pas deux fois”; ezért nem értik az előbbieket vad álmait, és szégyenkeznek, hogy osztozniuk kell a sorsukban. Azok a menekültek, akik ragaszkodnak hozzá, hogy elmondják az igazságot, még ha „illetlen” is, a népszerűtlenségért cserébe felbecsülhetetlen értékű előnyhöz jutnak: a történelem többé nem csukott könyv számukra, és a politika nem a gójok előjoga. Tudják, hogy az európai zsidók jogfosztását hamarosan számos európai nemzet jogfosztása követte. Az országról országra űzött menekültek népük előőrsei – ha megőrzik az identitásukat. Most először a zsidó történelem nem külön zajlik, hanem szorosan összefonódik más nemzetek történelmével. Az európai nemzetek közötti jó viszony akkor és azért bomlott fel, mert engedték, hogy leggyengébb tagjukat kizárják és üldözzék.

A cikk 1943-ban a The Menorah Journal című lapban jelent meg. A fordítást a Szent István Társulatnál Hidvégi Máté szerkesztésében készülő Holocaust-szöveggyűjteményből a szerkesztő engedélyével közöljük.

Németh Bálint ÁLOMHATÁR

Úgy döntöttem, találni szeretnék egy kétszázast a lakásban, nemcsak a pénz miatt, hanem egyéb szempontokat is mérlegelve. Bankjegyet sosem felejték nadrágban vagy zakózsebben, szét se hányom, mint az aprót olykor, ötszáz forintnál többre bukkanom tehát esélytelen. Ötforintost viszont bármikor találok, most is csurig vele egy fém tárolóeszköz, amelynek sajnos, nem tudom a nevét. Pereme jóval magasabb, mint egy tálcáé, tálnak hívni azonban nemcsak négyzetes alakja, de szerényebb befogadóképessége miatt is túlzás lenne; nem is beszélve a pekedliről: egy pekedlihez képest már-már nevetségesen kicsi. Rágcsálnivalót szokás ilyenben felszolgálni, a chipshez kevésbé, valamilyen apróbb, zömökebb snackhez, mondjuk sós perechez talán jobban illik, ezért célszerű aprópénzt tárolni benne, például ötösöket, ahogy most teszem. A tízeseket és húszasokat a múltkor rollniztam és beváltottam a postán, mert az érmék már kifolytak az oldalfalon, úgyhogy ilyen

címletekből aligha maradt érdemi mennyiség a lakásban, az ötvenesek és százasok pedig eleve ritkán, és csak rövid időre tűnnek fel – nagy a forgási sebességük. Ez a kétszázásra hatványozottan igaz: a kétszázás ritka, mint a fehér holló, itt azonban számításba kell vennünk a siker élményét és sajátos ízét. Mert ne áltassuk magunkat: ötöst vagy akár százast találni nem kiemelkedő esemény. Egy ötös vagy tízes önmagában semmire nem jó, a százás is határ- eset: egy-egy helyen talán instant kávét kapunk érte automatából, műanyag pohárban, vagy vehetünk belőle öt zsemlét, az ugyan valami, de kinek jut eszébe zsemlével jutalmazni magát, ha az a szerencse éri, hogy váratlanul pénzt talál? Kétszáz forintból már egy csésze főzött kávéra is futhatja, esetleg egy vaníliás croissant-ra, és nem is kell a kávénál vagy a pékárúnál leragadnunk – elengedhetjük a fantáziánkat. Kétszáz forinttal a zsebünkben nyugodtan megtehetjük. Egy talált kétszázás: érdemi, önálló, felmutatható siker, és esélye sem elenyészően csekély. Kétszáz forint: reális kompromisszum – az álmok még biztonságosan megközelíthető határa.

kép | bevezetem.hu

Birtalan Ferenc EGY SOSEMVOLTRÓL

**„Ha látnak, elfutnak a farkasok s gyűlnek a lepkék”
(T. Tzara – A város szélén)**

annyi vagy mint kutyaszerelemben a hűség
elérhetetlen célok felé meneteltünk
hosszú fekete kabát rajtad
szerelmes mosoly a szemedben

egész éjjel esett rám izzadt minden emlék
olyan egyedül voltam
ahogy pattogzott zománcú lavórban
a párjától elszakított koszos zokni

légszomj gyötört de nem tudtam
kiszakadni mellőled torkomba fújni a ventolint
mossa le rólam az arcod

mit kezdetem volna veled

ez a gyűlölet anyja
fuldoklása az elásott magzat-szerelemnek
ami ott lebeg a kertben
és lezuhan mint fészek őszi viharban

kép | Gadányi Jenő: Csendélet portréval

Fecske Csaba MINTHA BÁRMI MÁST TEHETNÉNK

könnyű szívvel szabadultam meg
a kisiútól regényhősök jó barátjától
aki belőlem volt hát emlékszem
a hétköznapiok gyötörte gyerekes
boldogságra amelynek se súlya se
kiterjedése aztán úgy hagytam el
a világmegváltó hajlamú ifjút mint
gyík a farkát észre se vettem kivel-mivel
vagyok kevesebb és nem tudom
(valóban nem?) miért ragaszkodom
ehhez a rigolyás öregemberhez akivé lettem
akinek itt fáj ott fáj mindenféle betegsége van
mint ahogy ez ilyen idős korban már természetes
hát bolond vagyok én hogy fájdalmakhoz
betegségekhez ragaszkodom (ha már az élethez)
szívtelen öreg aki lelkipurdalás nélkül fojtotta
az idő szennyes árjába egykori önmagait

nem mintha bármit tehetett volna mást

kép | [Helgi Halldórsson, flickr.com](https://www.flickr.com/photos/helgi/)

Fecske Csaba TEREPSZEMLE

a rakoncátlankodó kis patakot
kőbordák közé szorították
így kezdődtek a hatvanas évek
melyek oly hamar véget értek

az a jókora kő amit kölyökkoromban
erőmet próbálgatva annyiszor a fejem fölé
emeltem praktikus célokat szolgál valahol
beleépült a racionalitás megbízható

falába a tűzoltószertár roskadozó
deszkaépítménye helyén posta épült
ahol céllövölde állt és ringlispíl forgott
búcsú napján most takaros kis park látható

világháborús emlékművel aranyozott
betűkbe öltözött kényszerű hősök vonják
kérdőre a történelmet
egyre nagyobb a csönd

amit a házak fölé magasodó templom
árnyéka nyomatékosít
szánalmas terepszemle ez
az idő céltalan cirógatása

kép | Attila Schmidt, flickr.com

Vörös István MIBEN MÁ S A NYARALÁS?

1

Ott

A hajnali rémálom – és a tenger.
Felriadás harmad- vagy negyednaposan – és a tenger.
Terítés reggelihez – és a tenger.
Az első gyógyszerek – és a tenger.
Kenyér, sajt – és a tenger.
Beszélgetés teázás közben – és a tenger.
A nap eltervezése – és a tenger.
Fogmosás, ürítés – és a tenger.
Időjárás, ruha, lábbeli – és a tenger.
Autózás, parkolóhely-keresés – és a tenger.
Csak arra nem jut idő, amit szeretnél – és a tenger.
Gyors, de ócska ebéd – és a tenger.
Elmaradó délutáni alvás – és a tenger.
Gyönyörű alkony – és a tenger.
Vita arról, hogy ki, mikor és hol – és a tenger.
Aztán vacsora valahogy, valamikor – és a tenger.
Esi olvasás – és a tenger.

A délben kihagyott gyógyszerek beszedése – és a tenger.

Vad és részeg szeretkezés – és a tenger.

Elalvás háton, nyitott szájjal – és a tenger.

2

A hazatérés melankóliája

A hajnali rémálom – és annyi minden.

Felriadás harmad- vagy negyednaposan – és a semmi.

Terítés reggelihez – és annyi minden.

Az első gyógyszerek – és a semmi.

Kenyér, sajt – és annyi minden.

Beszélgetés teázás közben – és a semmi.

A nap eltervezése – és annyi minden.

Fogmosás, ürítés – és a semmi.

Időjárás, ruha, lábbeli – és annyi minden.

Autózás, parkolóhely-keresés – és a semmi.

Csak arra nem jut idő, amit szeretnél – és annyi minden.

Gyors, de ócska ebéd – és a semmi.

Elmaradó délutáni alvás – és annyi minden.

Gyönyörű alkony – és a semmi.

Vita arról, hogy ki, mikor és hol – és annyi minden.

Aztán vacsora valahogy, valamikor – és a semmi.

Esti olvasás – és annyi minden.

A délben kihagyott gyógyszerek beszedése – és a semmi.

Vad és részeg szeretkezés – és annyi minden.

Elalvás háton, nyitott szájjal – és a semmi.

kép | Theophilos Papadopoulos, flickr.com

Dian László SZOBA KIADÓ

Araszolva nő a mélység a térdmagas lépcsőfokokkal, nincs korlát, nem véd, a falhoz lapulok, aztán a föld szélé, utat enged a lépcsőnek, kapaszkodom végre, fent folyosó, kifakult, kék deszkafal, ajtók sora, az egyik nyitva, belátok, egy fiú ül a földön, hátát a falnak veti, gitározik, kinyújtott láb, meztelen lábfej, fut az ajtó csíkja tovább, egy matrac szélé, egy másik, felhúzott térd, egy idősebb, himlőhelyes arc, a fiút nézi, talán csak képzelem, aztán újra a deszkák, zárt ajtók sora, befordulunk, ez lesz az én szobám, kinyitja, a balkonra néz, földre terített matrac, alacsony asztal, kétszázötven egy hétre, a táskámban matatok, fizetek,

megszámolja a pénzt, lassan, megnyúlt, kedves arca van, selyemnadrágot visel, selyeminget, nyolcvanéves, alig vannak lakói, nem megy a bolt, tíz szobából nyolc üres, kiált, gitár koppan a földön, a fiú fut elő, keskeny mellkas, Fly Emirates póló, fényes, focista short, mosolyog, lepedőt hoz, kipakolok, megfürdöm,

tiltja a vallás

visszafelé, a nyitott ajtó csíkja, a fiú tört angolja, invitál, persze, persze, az ajtónyílásba guggolok, akadozva játszik, a mobiljáról lesi az akkordokat, karcsú a teste, lopva pillantok a lábára, az ajtófélfá éle a hátamban, a másik fiú üveget vesz elő, kínál, az egyetlen lakó, bárpultos, hátizsákban hordja haza a sört meg a viszkít, boltban nem kapod meg, tiltja a vallás, a fiú nála ül mindennap, iskola után, az anyja egy távoli szigeten, ő vigyáz a nagypapára, rá meg a nagybátyja, szigorú, nem szereti, ha iszom, mondja, nem tudja, mondja, nőtlen, mondja,

és tényleg, keserű az arca, még ha mosolyog is, párszor majd látom a folyosón, selemat sore, miszter, igen, persze, jó napot, szárungot tekert a dereka köré, a hívők viselete, hallom a kulcs zörgését a zárban, éjjel is, hajnalban is, imádkozni megy, felébredek mindig, elnyújtott, vontatott ének a távolból, hullámokban érkezik a sötétben, mint vak visszhang, csapódik mindenhol újra és újra, ahogy sorban kapcsolják be a hangszórókat az automatikák, hol itt, hol ott, újabb hang vág közénk, először halkán, a távoli dallamot ismétlik késve, észrevétlen kúsznak be a szobák falai közé, összekuszálják az alvók kipárolgásából kelt tapadós sötétet, valamiféle szétcsúszott kánonban hadakoznak az álmok izzadtságba ragadt reménytelenségével, egyre hangosabban, míg nem felébred a szomszéd mecset automatikája is, és üvöltve hív imára,

aztán a balkonon ülünk, hirtelen borul ránk a csend, csak ketten, suta esetlenség a mozdulataiban, zavartan hallgatok én is, ölében gitár, lágyan karolja, az apámé volt, mondja, annyi volt, mint te, mondja, meghalt, mondja, kamaszos a hangja, a földön ülünk, előtte a mobilja, a kövön, az akkordokat lesi, éles szögben törik meg a dereka,

szinte fölé simul, szürke filctollal meghúzott egyenesek a képen, látják?, a kompozíció háromszöge, ahogy a halottat tartja az ölében, a kecses, vékony arc, a merengő tekintet, a legapróbb részletekig kidolgozott, tökéletesre csiszolt márvány, a ruházat redői, ahogy a test előre hajol, a mozdulat dinamikája, ahogy feszül a hátán a szövet, húzódik, s a dereka táján végül utat enged az olajbarna bőr játékának,

és megjövök, bármilyen későn is, fut elém, felkísér, kérsz teát?, igen, igen, kérek, csak pár napja vagyok itt, már rítus ez, hozza a teát, kopott filcet terít a balkon kövére és kiülünk teázni, kecses-karcsú testét színes lepel burkolja, neki már hűvös az este, nekem pont jó, csavarodik a teste, oldalra dőlve könyököl törökülésben, nekem már sajognak a csontjaim, kemény a kövezet, de nem tudok felállni, nem tudom ott hagyni, amíg azt nem mondja kedvesen, hogy tidurrr, pereg az 'r' a szó végén, álmos, másnap iskola,

szomorú vasárnap

és ülünk a balkonon, énekel, Hongara, mondja, gloomy sunday, szomorú vasárnap, nem, nem értem a szövegét, riasztó, weird a dallama, mondja, I am scared, amikor hallgatom, félek tőle, mondja, le kell neki írnom a nevet, Seres Rezső, betűzi, ijesztő ciszek, koporsó, gyászlepel, kinyújtja a lábát, vártalak, kedvesem, fénylően kreol, csupasz lábszárak a neon hideg fényében, tízéves voltam, mikor körülmetéltek, mondja hirtelen, fájt, mondja, te is körül vagy metélve?, mosolygok, nem, én nem, keverék angol-indonéz nyelven beszélünk, akadozva, nem megy neki az angol, pedig a tanulásra fókuszál, ada pacar?, van barátnőd?, kérdezem, nem, nincsen, mondja, a tanulásra fókuszálok, mondja, a munkámra, a karrieremre fókuszálok, mondják mindig, ez itt a fedőszöveg,

csak a lába nyúlik ki a lepel alól, hogy mondják angolul 'azt?', a lábujjával játszik, előre dől, hajlik mint egy kígyó, nem akarom érteni, mosolygok, hirtelen hátra veti a felsőtestét, kiegyenesedik és az ágyéka felé bökk, 'azt', mutatja, ázsia fűszeres illata a levegőben, megigéz, pénisz, mondom végül, halkán, rekedten, felcsapó ciszek, álmokat kergető, nézünk magunk elé, hosszan, aztán az 'r' puha pergése, tidurrr, igen, alvás, iskola, feltekeri a filcet, kezében a teáspoharak, a teli hamutartó, a papucs talpának csattogása a folyosó kövén. Az utolsó estém.

Lassan húzom be magam mögött az ajtót. A szobám. Félhomály. És a neon hideg fénye odakint.

Egész éjjel ég.

kép | **Zelko Nedic**, lensculture.com

S. Nagy Katalin GEDŐ ILKA ÖNARCKÉPEI

Gedő Ilka háborús években készült önarcképein hasonló változások figyelhetők meg, mint Anna Margit képein, miután férjét, Ámos Imrét munkaszolgálatba kényszerítették. A szerelmes, szép, művészeti tanulmányokba mélyedő fiatal nőt kibillentették a történeti, politikai események. Mélységes szomorúság, keserűség, félelem látszik Gedő Ilka tágra nyílt szemében, a vonalak kuszábbá válnak, a vonalkázások a rémület és tehetetlenség kifejezései. A háttér bizonytalan, elmosódott, hiszen minden felborult körülötte.

De több családtagjával együtt életben marad.

Az 1947–49 között készült önarckép-ceruzarajzokon nem oldódik a feszültség. A gettólét lenyomata örökké ott marad megnyúlt, sovány arcán. Ebben a periódusban és a hét évnyi festés-szünet után haláláig (1985) mintha egyszerre jelen is lenne a művekben, meg nem is: folytonossá válik a múlt, rátekeredik a jelenre, nem enged felejteni, oldódni. Többen megírták, hogy leginkább Giacometti önarckép-rajzait és testetlen, magas, vékony, rücskös felületű alakjait idézik Gedő magányba süllyedt önportréi. Már az úgynevezett szocialista realizmus éveitől érzékeli az újabb, másfajta börtönt.

1948-ban festi *Önarckép kalappal* című képét (olaj, papír, 48,5×39). Mellkép, mögötte valószínűleg a műterem zöldes-sárgás fala látszik. De a falon üres festmény, csak a keret azonosítható. A függőleges tengelytől kissé balra megjelenik kézfeje is, nyitott ujjai a mellkasán, mint aki nehezen lélegzik. Hangsúlyos, egyenetlen kontúrvonalak. A szürkék, kékek miatt didergős, szinte élettelenre hűlt ujjak. Kora keresztény Mária-képekről, bizánci ikonokról ismerős ez az önmaga felé forduló kézmozdulat. Az esett vállak is jelzik, hogy fáj a lét. A kalap szokatlanul nagy (a nagykarimájú Rubens-kalapokhoz hasonló, azok díszessége nélkül). Talán nem belemagyarázás Gedő Ilka polgári miliójének kellékeként értelmezni, mindenestre jellemző a festő egyéniségére. Eredetileg kadmiumsárga színű, de az önálló alakzattá váló, élőlényyszerű karimák sötétek, berlini kékekkel tört fekete szén. Jobb oldalon meg felduzzad, még nehezebb, mint a többi mélykék folt. Az anyagtanalansággal, esett vállal ellentétben ezek nagyon is valóságosak. És valahogy glóriászerű is lesz. A konvencionális táblakép betartja a szabályokat, mégis számos jelzés és utalás eltér a megszokottól. Leginkább a kalap.

A hosszúra nyújtott, beesett arc a semleges szürke miatt halotti maszk is, annak ellenére, hogy az arc erőteljes részletei sokat megmutatnak a személyiség belső életéből. A maszk elfed, ebben az arcban a szem, az orr, a száj viszont nyitott, kifejező. Valahonnan fény is jön, hiszen a jobb oldali rész árnyékban van. Meztelen és kortalan arc – Gedő Ilka ekkor huszonhét éves. De sokkal-sokkal idősebbnek vélhető, megállapíthatatlan, hogy mennyivel.

az élet fonala

Mintha az egyik párka vagy moira volna, leginkább Klóthó, aki az élet fonalát fonja. Londonban a Victoria and Albert Museumban látható egy 16. sz. eleji flamand falikárpit, azon bal oldalon, kék bársony ruhában, a másik két párkától elfordul. Fakó, színtelen, fájdalmas, zárkózott arca mintha Gedő Ilka elődje volna. Számos olyan középkori ábrázolás ismert, ahol a párkák mögött a várakozó halál vigyorog. Mintha a műterem falain is sötét nyomokat hagyott volna a halál. Az önarcképen is, elsősorban a természetellenesen nagy szemben. Az egyiket megvilágítja a fény, az mozdulatlan golyó, a másik árnyékban van, az üreges, zöldeskék. A szorosra zárt száj azonban akaratot és elszántságot mutat.

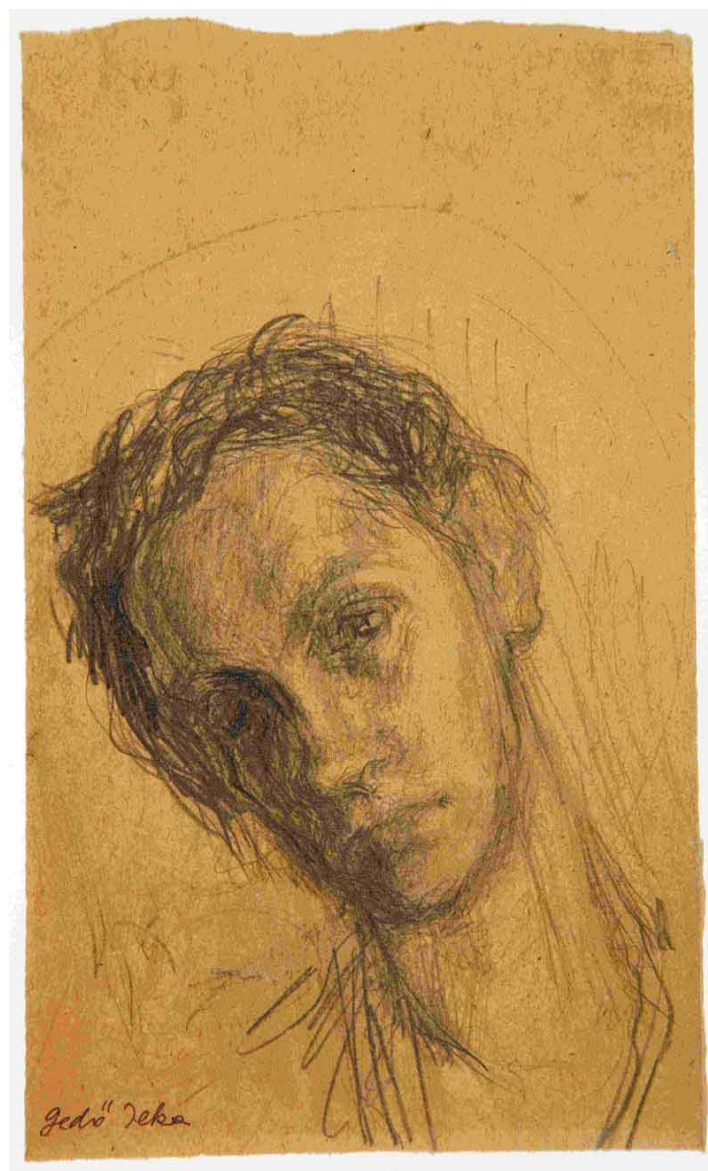
Egy 1947–49 között készült *Önarckép* ceruzarajzon (papír, 238×210, New York, mgt.) ugyanolyan hangsúlyos, erőteljes a száj. Hiszen nem adta fel, élni akar (szül két gyereket). Az önarckép-rajzok pontosan érzékeltetik kételyeit: művész-e egyáltalán, korszerű vagy korszerűtlen, értékhozó vagy jelentéktelenek-e művei. Egész életében kísértették ezek a kérdések, és bizonytalan volt a válaszokban, még amikor végre kiállíthatott (1980-ban,

59 évesen Székesfehérvárott az István Király Múzeumban és 1982-ben, 61 évesen a Dorottya utcai Galériában – mindössze ennyi, egy 1965-ben rendezett műterem-kiállítást leszámítva).

Visszatérve az *Önarckép kalappal* olajfestményhez: a légies sárgászöld háttéren a sokféle zaklatott ecsetnyom néhol foltokká áll össze, néhol szabadon lebeg. Üresség és elzártság. Legalább olyan reménytelen, mint a mitologikus képzeteket keltő arc. Talán azok az angyalok és démonok hagyták lenyomataikat a háttéren, akikre nagy szemmel rámered.

Gedő Ilka az 1940–45 közötti szenvedések és a 1948–49-es fordulat után úgy érezhette, se visszatekinteni, se előrenézni, a jövőt firtatni nem érdemes. Abbahagyta a festést.

Aztán 1968-ban abszurd, szürreális portrékat festett barátairól: Anna Margitról, Bálint Endréről, Veszelszky Béláról, Pásztor Béláról, fiairól: *Dani, Dávid* címmel, és 1971-ben az *Önarckép virággal* címűt (olaj, vászon, 48×33). Többrétegű, kontúros, színes téglalapokon – talán festővásznakon a középtengelytől jobb felé tolva egyetlen száradt virág. Önmaga helyett. Ekkor ötvenéves. A virág az ifjúság, a szerelem, a tavasz, a halál legyőzésének szimbóluma. Az elszáradt virág mindennek ellentéte. Fekete, barna és beleszervül az okker-barna felületbe. A földszínek a realitás színei. Mégis: Gedő Ilka életműve az utolsó tizenöt évben kiteljesedik, de a művirág – az élő virág helyett – alapmotívum lesz.

1980-ban festi *Gondolkodó önarcképét* (olaj, tempera, falemezre fektetett papír, 17×27,5), 1983-ban *Kalapos önarcképét* (olaj, vászonra fektetett fotópapír, 60×48), 1984-ben *Rózsaszínű önarcképét* (olaj, vászonra fektetett fotópapír, 59×49). 1984-ben, 63 éves korában három önarcképet fest.

A halála előtti évben készül a *Szalmakalapos önarckép* (olaj, vászonra fektetett fotópapír, 60×45,5). Talán ugyanaz a kalap, mint a 36 évvel korábbi festményen, a sárga folt is utal erre. A mi éghajlatunkon a szalmakalap nyári viselet. Könnyű, védtelen, akár egy fuvallat is lesodorhatja. Mégis: a fény, a sugárzás, a meleg érzete kapcsolódik hozzá. Ezt erősítik a háttér világos színei: a tört sárgák, törtfehéren sárga pöttyök, elmosódó szürke foltok, balra fent és balra lent zöldeskékek. A háttér színei örömforrások is lehetnének, akárcsak a szalmakalap. A kadmiumsárga színpöttyök és a ceruzanyomok azonban feszültségeket keltenek. A test fekete és kék kontúrvonalai nem egyenletes, ezért válik nyugtalanná a fő forma. A háttértől, azaz környezetétől élesen elhatárolódik, kiválik, önálló életre kel. Amilyen lágy, lírai, már-már érzelmes a háttér, olyan erőteljes, dinamikus a kontúrvonal. Az ellentét folytatódik. A kicsit jobbra forduló, kissé balra tolt test mintha több egységből állna, talán nyolcból, a vállaknál és alul szabálytalan alakzatok, közöttük téglalapok. Színben is különbözőek. Nyárkéknek is hívják a legnagyobb felület színét (tisztakék, anilin) – valóban a nyári égre emlékeztet. Határtalanság, végtelen, harmonikus ragyogás. Mandalák kedvelt színe, és az anyasághoz is társítják. A kalap kékje fénytelenebb. Kék vonalak szövök át a testet

takaró ruhát a jobb oldalon, az alsó negyedben pedig mintha víz hullámozna.

A fehéren visszafogott bíbor, balra lent, és a kalap bal karimáján violaszín. Kapcsolódnak a kékekhez, még ha a lenti szabálytalan formát felül és jobb oldalt a fehér élesen el is választja a többi résztől. Geometrikus idom: ez is újabb feszültségforrás. A halvány bíbor és kék karimájú nagy szalmakalapon is a vonal-folyondárral válik mozgalmassá a felület.

esendő ember

Szokatlanul hosszú a sápadt, csaknem színtelen nyak, mint a gótikus faszobroké és Giacometti pálcikás embereié. A nyak oszlopszerűségét erősíti a bal oldali erős, fekete kontúrvonal, folytatva a test energikus kontúrvonalát. Esendő ember, kiszolgáltatva saját belső hullámzásainak, ugyanakkor mágikus és materiális erő. Maga a koncepció is fegyvelmezett, semmi felesleges mozzanat.

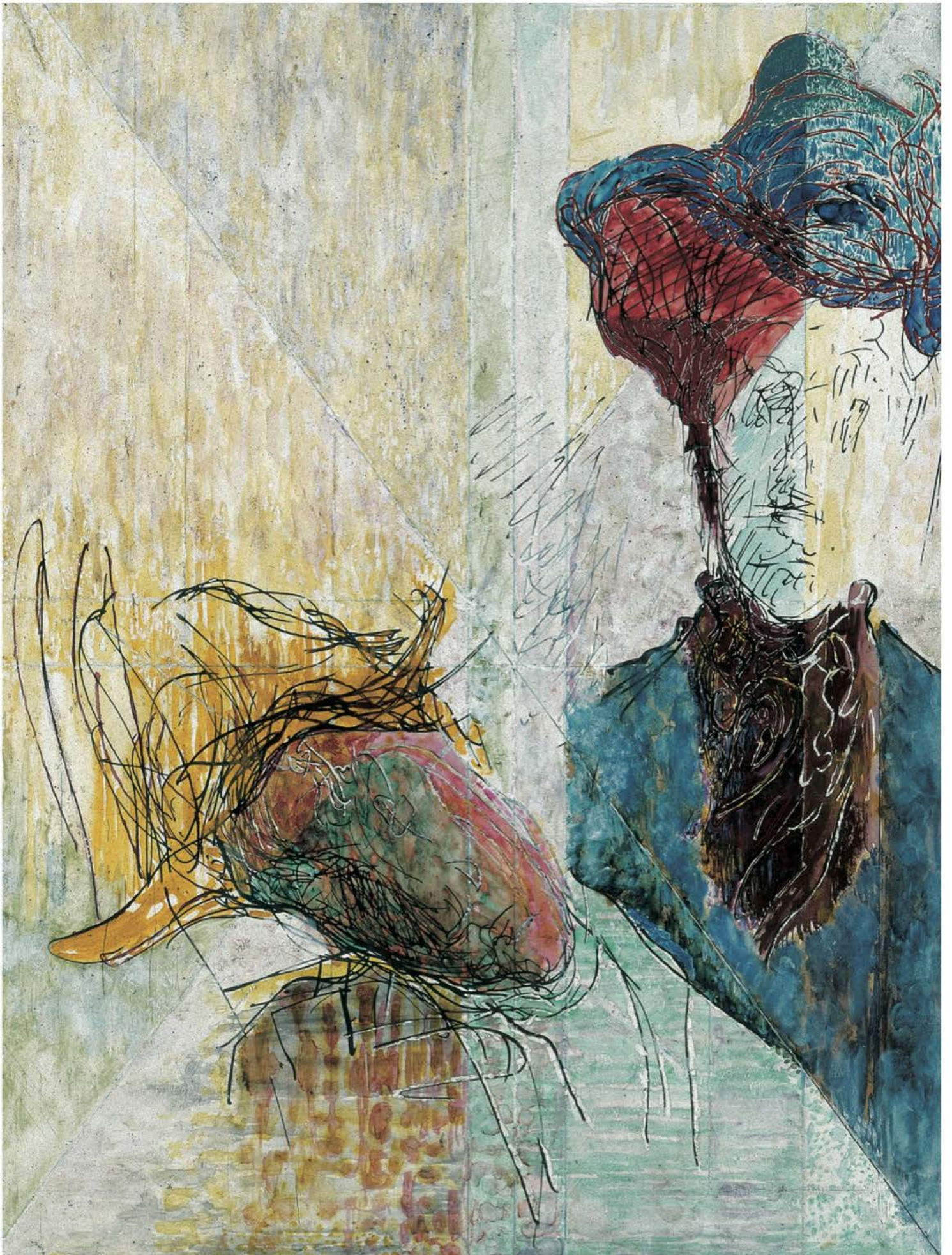
A húsos száj érzéki. Ezt azért is fontos megemlíteni, mert Gedő Ilkáról szólva többen feltételezik, hogy az 1946–49 közötti időszak egzisztenciális kérdései között szerepelt, vajon a művész női mivolta befolyásolja-e művészetét.

A nagy szem az időszámításunk körüli időkből ismerős: az egyiptomi Fayumban készített szarkofágképmásokat idézi. Valószínű, ezek az első ismert individuális portrék. Gedő Ilka portréi és önarcképei azonnal azonosíthatók, annyira személyesek, egyediek. Minden festményén megjelenik, ami ebben az ovális arcban és szempárban sűrűsödik: rácsodálkozás a világra. Ugyanolyan kortalan, időtlen arc, mint az 1948-ban készült *Önarckép kalappal* című festményen. Mintha az önarcképek között nem telt volna az idő – harminchat év! Ez az időn kívüliség Lévinas segítségével értelmezhető, hogy az arc nem tükör, hanem ablak: „az arcban manifesztálódik a Másik”. „Az arc... személyiség, amelyik befogad és eredendően nyitott.” Gedő Ilka önarcképei sohasem narcisztikusak.

Az utolsó önarckép (1985, olaj, vászonra fektetett fotópapír, 58×42) sem az öregedésről, hanem a halálról szól. *Kettős önarckép* a címe. Kép a képben. (Kedvelt műfaja a festőknek a 16–17. századi németalföldiek óta.) Az előtérben a festő mellképe balra billent fejjel. Az európai festészeti hagyományoknak megfelelően a múlt irányában. Már alig-alig él. Vékony arcát fekete és fehér vonalak szövik át, szinte fényképpé változtatják. A minden addigi önarcképen tágra nyitott nagy szem is zárt, már nincs tekintete. Elmosódott, betegséget sugalló foltok az arcon, bíbor a homlokon, állon és a jobb oldalon. Ez még a létezés bizonyítéka. A fej felett kadmiumsárga színnyalábok világítanak felfelé, a magasba nyújtva és beleolvadva, elszíntelenedve a háttér, a fal törtfehér síkjába. Szén-, tus-, ceruza- és fehér festékvonalak hálózata nemcsak az arcon és a fej alatt, hanem a fej felett is, valójában egy kadmiumsárga kalapon. Zaklatottak, egymáson áthatolók, nyugtalanok, de még energikusak, ellentétben a fej lemondó mozdulatával és az arc életteleniségével.

A ruházat színe is kétféle, vonalkázásának iránya is. Jobb oldalon nagyobb felületen fehéren világoskék vízszintes, vékonyabb csíkozások, balra a tompakéken vörösesbarna, vastagabb, függőleges, szabálytalan foltok. A kétféle felületalakítás ugyanazon az alakzaton feszültséget kelt, fokozza az elbillenő fej szomorúságát, magányát.

A jobb oldali önarckép festmény a festményben. Az önarcképek történetében a 16. század, a manierizmus óta ismerjük ezt az ábrázolásmódot. Időtlen arc, de talán fiatalosabb a nála szokásosaknál. A bal szem nagy, kerek, nyitott és a fehéren világoskékkel festett részen van; a másik, a fehéren halványsárga, a megvilágított oldalon alig látszik. Ez a fény–árnyék kettősség jellemzője az önarcképeknek. A kalap kisebb, főleg a karimái, és kék: az archoz hasonlóan a bal oldali sötétebb, a jobb világosabb kék. A kalapot és a haj nagy vörös tömegét is átszövik a minden irányban mozgó fekete, fehér, vörös vonalak. Az élet dinamikája. A ruha is kék, a nyakat szokatlanul testes, súlyos sál takarja.

Finom kék, lefelé haladó cikcakkos vonalak a háttérben, a két önarckép között. Mozgalmas a pasztelltonusokkal teli, többszínű háttér, ilyen Gedő Ilka csendéleteinek, művirágainak háttére – és ilyen volt a műterme is. (Gedő Ilka egyébként járatos volt a színtanban. Az ötvenes években lefordította és jegyzetekkel látta el Goethe színtanát.)

nyugtalan vonalak

A kompozícióban szerepe van a függőleges középtengelytől jobbra látható két nyújtott téglalapformának, lehet ajtó vagy ablakkeret, vagy az egyenes tartású önarckép kerete; kivezeti a néző tekintetét, felfelé, a festményen túlra. A függőleges tagolások mellett fontos a háttérén az átlós irányú halvány vonal, amely balra fent a sarokban ugyancsak kivezet a képből. Jobb oldalt, a kalap felett ugyancsak átlós vonal látszik, így a háttéren fordított háromszög keletkezik. Ezek az alig érzékelhető geometrikus alakzatok egyensúlyban tartják a kalapokon, ruhákon egymást keresztbe-kasul átszövő nyugtalan vonalakat.

A monográfia (Hajdu István – Bíró Dávid) oeuvre katalógusa szerint ez a festmény valószínűleg egy 1948-as tusrajz alapján készült. A rajzon is kétszer látható a festő arca, és az egyik szemet nem rajzolta meg. Gedő Ilka önarcképei nem az idő múlásáról szólnak, számára nem a konkrét dátum (1948 és 1985) a lényeges.

1985-ben már nagyon beteg volt. Tudta, nem sok ideje maradt a festésre. A bal oldali, tekintet nélküli, balra billenő önarcképben benne van a halál – de halálfélelem nélkül. Gedő Ilkának a társadalmon, művészeti csoportosulásokon kívüli, magányos létállapotában szinte intim viszonya alakult a halállal (lásd pl. művirág festményeit). Festményei többsége zárt terű (még a kertek is), műterme is az volt: menedék, sziget. A zárt terek a mitológiákban egyben archetipikus haláljelképek.

Két létforma együttes jelenléte tehát a két önarckép egymás mellett. Gondolati összegzése mindannak, ami évtizedeken át foglalkoztatta a festőt: a létező és a léteztető viszonya, a jelenlét és a semmi, mindeneke előtt a művészi létforma és a mű mint tárgyi létezés.

Önarcképei az önmagával azonos művész megnyilvánulásai.

kép | Gedő Ilka művei

Jónás Tamás FELADAT

Végül nem leszel semmi, ami vagy.
Se munkás, se zsidó, se fiatal.
Egyetlen dolog azért megmarad:
testnagyságú táj. S felette zivatar.

Részt veszel addig a játékban, mert
az önfeledteket nézni sem lehet.
De eltévedsz, mint a búcsúban egy
nagy plüssállatot nyert, komoly kisgyerek.

Megunni minden bosszút, büntetést,
magányod végül sétára váltani.
Látni, hogy elég a soknak túnt kevés.
Senkire, semmire nem számítani.

kép | **Brad Higham, flickr.com**

Handi Péter ÜGYEK – BAJOK

Figyelmetlenséggel kezdődött.

Nálunk, Ausztráliában is rengeteg reklámot, brosúrát, szórólapot tesznek a postaládákba – ezeket én rögtön, válogatás nélkül a kéznél lévő kukába hajítom.

Egyik késő este moziból autóztunk haza, már ki is szálltunk, amikor mozgolódást észleltem a kerítésbejáratnál. Reflektorfények lobbantak, tankszerű, csőrömpölő járművek gördültek az utcába, bejáratunk elé épp drótkerítést húzott három foszforeszkáló alak. Se ki, se be.

– Mi ez itt? – kérdem az egyiket.

– Villamossín-csere – világosít fel. Megértőn bólintok, az ilyen munkákat valóban éjszaka végzik, hogy reggelre megindulhasson a forgalom. „Az adótok dolgozik” – mormolom magamban az ausztráliai közművek polgárnyugtató jelszavát. Általában ezzel nyugtatják a lakosokat. Azért megkérdem:

– Reggel, ugye, kimehetek a kocsival?

– Egy hét múlva. Addig tartanak a munkálatok.

– ...és a járda...?

– Lezárva.

– Hogyhogy?

A munkás türelmét veszítve mondja, hogy hát olvashattam a szórólapjukat. Három hete vastag betűkkel tudatták, hogy ma éjszakától hat napra lezárják az utcarészt, nem lesz se jármű-, se gyalogos forgalom, a lakosok gondoskodjanak élelmezésükről, intézzék időben ügyeiket, satöbbi.

Szépen vagyunk.

Bent sietve megnézzük a hűtőszekrényt: egy karton tej, egy üveg fehérbor, szőlőfűrt, egy doboz margarin. A kenyértartóban rozskenyér-maradék és két zsömle. A spájzban néhány konzerv, fél tucat tojás. Megszoktuk, hogy akkor vásárolunk, amikor éppen szükség van valamire.

mike bonkowski, flickr.com

Éjszaka ugyancsak beindult a munka. Sínfelszakító gépkarmok estek a betonnak, szikraeső szállt, kőtörő kosok tolattak ide-oda. Reggelre kőhalmazzá vált az utca. Harmadik nap fogyott el gondosan beosztott élelmiszerkészletünk. Odamentem a bedrótozott bejárathoz. A kerítésen túli táj a kétszer is lerombolt Budapestre emlékeztetett – meg a mostani magyar–szerb határra. Romok és drótkerítés, a villamossínek felszakítva, lánctalpas daruk és buldózerek dübörögnek. Rabok vagyunk, háziőrizetben. De a lakásban minden működik: víz, villany, telefon, televízió, számítógép. Megtudom, hogy a miniszterelnököt megfúrta egy minisztere, aki miniszterelnök lett. Hogy olcsóbb a benzin. Donald Trump, ha majd teheti, falat emeltet a mexikói határra és kiutasítja Amerikából a muzulmánokat. Múlt éjszaka kétezer szíriai menekült szállt partra Görögországban. Holnap a hőmérséklet 38 fokon tetőzik, igrunk sok vizet.

A negyedik napon a drótokon túlról bekiabál egy útépítő munkás:

– Ez a százhetven?...

– Ez. Volt. Lesz?

– A lánya küldi! – És átdob egy csomagot. Karton tej, kenyér, két rúd kolbász – ezzel túlélhetünk. Lányunk a város élhetőbb területén (két utcával arrébb) beszerezte e javakat és kedves kéréssel rávette egy érzékeny útburkolót a táplálék kézbesítésére.

Közben már újjáépítettek: számomra ismeretlen kistraktorok, lapogatógépek, holdjárművek jelentek meg a ház előtt, ide-oda forogtak, betont egyengettek, kalapáltak. A drótkerítésbe kapaszkodva bámultam. Érezhető volt, hamarosan

vége az ostromnak. De ahogy a történelemben többször előfordult, egy utolsó, eltévedt ágyúgolyó vagy bomba még beletrafált az alakuló idillbe. Az ötödik napon, épp kolbászt ettünk, nagyot rengett a ház és a nappali szoba falára szerelt vitrin a padlóra omlott. Vele tört az élet folyamán összegyűjtött megannyi csecsebecse. Ismét a drótkerítésnél kiáltoztam. A munkavezető átvette magát az akadályokon, bejött a házba és megszemlélve a kárt kimérten bólintott. Így szokott ez lenni – mondta, farzsebéből előhúzta mobilját, több nézetből lefényképezte az omladékot. Tárgyilagosan közölte, hogy a képeket, jelentésével együtt, még az éjszaka elküldi a központnak; hamarosan intézkednek.

A hatodik nap reggelén a világ egyensúlya visszaállt. A drótkerítés eltűnt, az úttest szeretetteljesen ölelt négy vadonatúj sínpárt, csak úgy csillámlottak-ficánkoltak a korai napfényben. Új élet kezdődhet hát. A postás ilyen korán még nem jön, de biztos ami biztos: alaposan megnéztem a postaládát, nehogy véletlenül elmulasszak egy szórólapot.

felső kép | J J, flickr.com

Ágoston Tamás HAMUTÁL

Tizenegy éves voltam,
mikor a kopasz,
Rodolfo-bajszos technikatanár
felakasztotta magát a szertárban.

Bimbóné, az osztályfőnökünk,

másnap fekete ruhában ismertette
a tervezett pécsi osztálykirándulás
részleteit, majd elém lépett,
s megkért, hogy álljak fel.

Két hét múlva a nyitott koporsó
mellett ácsorogtam a ravatalozóban,
és le nem vettem a szemem a halotról.

Később, mikor a sírásók
betemették a gödröt,
apám megcsípett,
sürgető pillantást vetve rám.

Odaléptem a sírhoz,
melyet addigra már elborítottak a virágok,
és ráhelyeztem a szalaggal átkötött koszorút
az 5. B. osztály tanulóinak nevében.

Aztán elindultunk haza.
Útközben a szürke hamutálra gondoltam,
amit lemezből hajtogattam,
meg a technikatanárra,
aki a satuhoz lépett,
és megmutatta,
hogyan kell tartani a fogót.

A hamutál görbe lett,
a sarka pedig vágott, akár a borotva.
Apám mégis évekig használta.
Abba pöccentette mindig a hamut,
mikor ebéd után feketét ivott
és anyám főztjét szidta.
Havonta egyszer a körmét is oda vágta.

Mikor meghalt,
a hamutálat zsebre raktam, sétálni vittem,
s egy padon alvó hajléktalan szatyrába
csúsztottam a Meteor mozi előtt.

Megkönnyebbülten ballagtam haza a szemerkélő esőben.

kép | Egon Schiele | A látnokok

Nacsinák Gergely András IDŐZÍTÉS

A szekér idestova két hónapja parkolt le az utca közepén, éppen a könyvtárral szemben, vidám zöldre pingált anakronizmusként a körúti forgalom előtt félúton. Régi könyvekkel megrakva, és a színes gerincek látványa úgy vonzza az arra járókat, ahogy a morzsahordó öregasszonyok kötött sapkái vonzzák messziről a gerléket. Ahányszor elmegeyek előtte, vetek egy oldalpillantást a batár tartalmára, csak óvatosan, egyrészt mert (többnyire) sietek, másrészt mert viszonyom az antikváriumokhoz kissé ambivalens. Motoszkál benne a mohó kíváncsiság: vajon mire bukkannék, ha pár percre lehorgonyoznék a pult, a ponyva, a kirakat előtt – ugyanakkor némi szorongással pásztázza szemem a sorokat: vajon közöttük van-e valamelyik általam írt könyv. Mindeddig megkímélt a sors ilyen találkozástól: azt hiszem, megsajnálám szegény páriát, akiben tulajdonosa annyira csalódott, hogy jobbnak látta antikváriumba adni. Mert mi is az antikvárium? Lelenház, ahová nemkívánatos vagy fölöslegessé vált példányokat lehet elhelyezni jelképes haszonért; zátony, melyen megfeneklettek az egykor oly nagy várakozással útnak indított hajók. Vagy olyanok, morfondírozom magamban immár a körút zajában baktatva, mint egy nyilvánosház, amelyet csupa megunt szerető lakik, hervatag szépségek, kiken egykori gazdájuk itt-ott már rajta hagyta a kéznyomát, kissé meggyűrte lelküket és elhasználta testüket; most várnak, egyre várnak, hátha így, aláhúzkodva, pecsétesen, kifakulva is kellene még valakinek. No persze antikvárium és antikvárium közt is van különbség: némelyik patinás, akár egy palota – ezekben a használt könyvek arisztokratái foglalnak helyet, mint valami *gentlemen's clubban*, épp csak nem szivaroznak –, a másik oldalon rozzant raktárak találhatók, ahol a kötetek úgy fekszenek, néma csöndben egymás hegyén-hátán, mint Egyiptom némely homoklepte sírkomplexumában a hányavetin feltornyozott múmiák. Nem mondom, ezeknek is van valami baljós és varázsos légköre, de nyilvánvaló, hogy akik ide kerülnek, a nyomtatás közemberei, az irodalom proletariátusa, itt-létük súlytalan, sem-élet sem-halál tengődés egészen addig, míg egy arra járó tekintetével ki nem emeli őket az árnyak közül, újra szóhoz juttatva: az ilyen bolt mint Hádész birodalma. Máskor, utazásokon, ha egy-egy kirakat előtt lépek el, eszembe jut: van azért nemes kimúlás is, elvégre mégis más egy trasteverei sikátor tölgyfapolcán várakozni, vagy egy Szajna-parti ponyván, mint egy papundeklidobozban nyirkosodni Pesten – de aztán meggondolom magam, mert elfeledve, letéve lenni sehol sem jó; meg kellene kérdezni Keatset, jelent-e valami többletet a Testaccio és Sestius divatpiramisa közt porladni. Igaz, a könyv még nem por: 451 Fahrenheitig legalábbis nem. Bruno kiadványait és agyvelejét el lehetett füstölni a Campo di Fiorén (bár az utóbbi makacsabbnak bizonyult az előbbieknél, melyek csöndes megadással simultak a lángba), de a világok végtelen sokaságáról szőtt ábrándjait már nem. Talán, vigasztalódom, az antikváriumok árukészlete sem más, mint porhüvely, letét, míg az itt pihenő szavak mondandója ott kering, töredékben vagy egészben az utcán elsiető fejek mikrokozmoszában; metaforák, fordulatok, történeteszilánkok, sors-minták, hős- és gazember-sablonok, rímek, azonosíthatatlanul, de szünet nélkül cirkulálva a kultúra véráramában. Ami a polcokon marad, az csak ideiglenes pihenő, *náma-rúpa*, ahogy Buddha mondja, egyszeri és esetleges név-alakzat: egyéni és mégis általános, összetéveszthetetlen és fölcserélhető, akár a zsiráfok foltjai. Könyvek persze esetenként múzeumokba is kerülhetnek, ha félúton nem égetik el őket: a múzeum a megmaradt kötetek kanonizációja, katalogizálásuk a szentté avatási pör egyik formája.

m.cdn.blog.hu

De a szekér, az valami más: egyik fenti antikvár-típusnak sem feleltethető meg. Inkább olyan, mint a vándorkomédiások ekhósszekere: kétes hírű mimesek, várva várt mutatványosok jártak egykor ilyeneken, vagy mint a kordék, miken mesebeli varázslók hajlamosak közlekedni, gyanús ritkaságokat és káprázatos trükköket mutogatva a szájatíaknak; de akiknek ponyvái alól időnkint előkerülhet a sok narvál-szarv mellett egy-egy valódi unikornistülök is. Legközelebb, határozom el, tüzetesebben is szemügyre veszem azt a kerek alkotmányt, mert ki tudja, hátha – kockáztatva még azt is, hogy a polcra valami feledésre ítélt könyvem nézzen vissza rám, akár egy torz tükörből, intő *memento mori*-példázatként.

Csakhogy ekkorra már a körút másik végén jártam, késő lett volna megfordulni: és ott, a legutolsó antikvárium üvege mögött észrevettem egy könyvet, *Utópia és építészet a XVIII. századi Velencében*, valami efféle obskúrus címmel, és nem álltam meg, hogy be ne térjek, és bele ne lapozzak. Olaszul volt az egész, s persze olyan áron, hogy rögtön visszatettem, ilyen árat viselni hátlapjukon a kirakati könyvek kiváltsága, mint gazdag hölgyeknek a ruha alatti diadém, de nem is ez a lényeg. Hanem hogy kifelé menet az egyik polcon, épp szemmagasságban ott voltam én – vagy legalábbis egy darab énbelőlem, talán épp az, amelyet az összes közül leginkább becsültem valamire. Éppen most, és éppen itt, e sem palota, sem hádészi antikváriumban, beékelve két nálamnál öregebb könyv közé: a mulandóság.

Most mondja valaki, hogy a takarásban, a színpalak mögött nincs valahol egy direktor, aki felügyeli a dolgok olajozott menetét, s aki ilyenkor, egy-egy jól sikerült jelenet után bizonyára elégedetten csettint.

Z. Karvalics László CIPRUS, ÖSSZETETT SZEMMEL

A Láthatatlan Larnakai Bogárnál nincsen ügyesebb és gonoszabb vérszívó. Ostoba és könnyen le vadászható rokonával, a szúnyoggal ellentétben a legkisebb hang nélkül érkezik. Szürkületkor és éjszaka is támad. Nem tartozhat a rafinált ágyi poloskák családjába, mert nappal és fényben is aktív. Ha bolha volna, előbb-utóbb csak lebukna, legkésőbb, amikor az összes ruhát apránként átvizsgálom, majd forró vízbe teszem. A legjobb idegenforgalmi szakanyagok felhívják még a figyelmet a poratka-veszélyre, de az nem csíp ekkorát. A hangya az utolsóként esélyes, a pinceászka pedig számításba sem jöhet, az egyiket könnyebb észrevenni, mint a másikat. Logikus a következtetés, hogy ha a hotelszobában és a bérelt autóban is döfköd, akkor egyiknek sem állandó lakója, mint egy pók, hanem jön. Valahonnan. Átjut az ablakon. Csípését csak késleltetve veszed észre. Néhány perc? Néhány óra? Olykor megérezel egy szúrást, de ha odanyúlsz, pusztán aprócska bőr-anomáliát tapintasz, mintha a gondosan hidratált, sima felszínen megjelenne egy gombostűfejnyi, ártatlan kitüremkedés. El is felejtened, de ha legközelebb arra jár a kezed, már lángoló, viszkető, gyorsan keményedő, piros buckákat érzel (a pontos szakkifejezések kedvelői számára: csalángöböket). Esetenként egymás mellett többet is. Kifejlett állapotukban akkorák, mint egy ötforintos.

rejtélyek ízeltlábúja

A rejtélyek ízeltlábúja, akit tetten érni lehetetlen, s így csak közvetve, munkálkodásának eredményéből következtethetünk tulajdonságaira, evolúciósan is felsőbbrendű lehet. A csipések univerzumának egyik legaljasabb teremtményéről, a kielégíthetetlen étvágyú púposlégyről tudjuk, hogy alkalmasint képes elpusztítani hatalmas termetű prédaállatait, akár egy tehenet is. De ez? Ez tudja a mértéket és az arányt. A bal kézzel kezdi, az ujjak és a csukló vérbő pontjain, s amikor éppen megőrülnél, áthelyezi a súlypontot a nyak és az arc hajlataiba. Mire elviselhetővé puhul a duzzadás és a viszketés a kezeden, felerősödik emitt. S amikorra végre itt indulna meg a javulás, jön a jobb lábad, szigorúan a vádli környékén, hogy aztán a combok érzékeny belső részén tűnjenek fel a piros foltok, majd a jobb kezeden, s kezdődjön minden előlről.

Most sincs ám vége, amikor ezt írom. Hogy egyáltalán tudom használni a billentyűzetet, az a csodálatos óriás-arborétumnak tekinthető Troodosz-hegység világtól elzárt kolostoraiban élő szerzeteseknek köszönhető. Ha kerülni akarod a legfelkapottabb látványfalut, Lefkarát, a kőház-sikátorokat festőivé varázsoló kék és sárga színeivel, csipkéivel, ezüstművességével, akkor a térképen inkább Mahariaszt keresd. A völgybe épült települést, ahol a szorgos és jámbor cellalakók élnek, és az általuk kialakított teraszokon mindenféle gyógynövényt termelnek. S mivel azokat fel is dolgozzák, kolostoruk, a Moni Maxaira fogadóépületének boltocskájában sok egyéb mellett citrus-illatú, rovarcsípés-enyhítő krém is kapható, takaros, 30 milliliteres tégelyben. Megéri az árát, a tíz eurót. Tapasztalt utazóként mindig nálam van egy dobozzal a Nyugat-Dunántúlon széles körben ismert, csípésre és bőrirritációra használt legendás és hasonló árfekvésű Kék Krémből, amelyből nem tud megalkotója, a Somogy és Zala határán fekvő Nemesdéd patikusa eleget gyártani és forgalmazni. Hányszor segített rajtam is. Ám a Láthatatlan Bogárral szemben a Kék Krém tehetetlen. A szerzetesek világoszöld balzsamja valamennyire hatásos, hiába, helyi bogár mérgére helyi medicina.

Nem tünteti el az égő foltokat, nem gyógyít (még szerencse, mert ha gyógyszernek minősülne, egy 2011-es, a gyógynövénykészítmények használatára vonatkozó uniós korlátozás miatt hozzá sem juthattam volna). De kellemesebb közérzetet biztosít, átmenetileg el lehet felejtetni ezt a rémálmot – és például azon gondolkodni, vajon kihez imádkoznának a szerzetesek, ha papírra írt nevemet bedobnám a ládájukba, ahogy sok zarándok teszi. Szent Ágotához, a gyulladássos betegségek vagy Remete Szent Antalhoz, a bőrbetegségben szenvedők védőszentjéhez? Vagy ha már bogarak, Szent Abdonhoz és Szennenhez, akik a sáskajárás, vagy Szent Ambrushoz, aki a méhészek védőszentje (többek között)? Gyors, de felületes ellenőrzés után úgy látom, Szent Ambrusnak és Remete Szent Antalnak a görögkeleti naptárban is van nevezetes napja, ünnepe, maradjanak akkor ők. Esetleg Szent Lázár, aki második életét Larnakában kezdte, miután Krisztus feltámasztotta. Az igazi vértanú, hogy bizarr szójátékkal éljek, úgymint én vagyok.

rovarriasztás és sebregenerálás

A megkönnyebbülés pillanatai másféle kíváncsiságnak is utat nyitnak. A Kyriazis doktor urak, akik négy generáción keresztül gyámoltották a larnakai betegeket, szembesülhettek-e a Láthatatlan Bogár rettenetes szívószervének dühével? Kezelték-e sorozatcsípéssel hozzájuk fordulókat? 2011-ben megnyitott orvostörténeti magánmúzeumuk könyvei között mindenesetre nem találtam entomológiai szakmunkát, ám mivel az egykor rendelőként, ma kiállítási helyszínként szolgáló házuk udvarán a szerzetesekhez hasonlóan számos gyógynövényt termeltek, egyáltalán nem kizárt, hogy maguk is kotyvasztottak és porcióztak csodaszereket. Olyan üvegcsékbe, amilyenek a tárlókban is

fellelhetők az ingyen látogatható gyűjteményben. Biztos, hogy a Kyriazisok ismerték és gyógyító praxisukban használták a sziget mai névadója, az örökzöld ciprus (*Cupressus sempervirens*) ágaiból és tűleveleiből gőzöléssel nyert olajat, amely a rovarriasztás és sebregenerálás mellett jó a számarköhögésre, az aranyérre, a menstruációs panaszokra és a nehézláb-érzésre – bár a magam részéről legtöbbször a hidegvér megőrzését segítő természetét tartom.

A ciprus akár kétezer évig is élhet, így létezhetnek ma olyan fa-matuzsálemek, amelyek fiatalon még találkoztak Galénossal, a rómaiak legnagyobb orvosával. A pergamoni születésű orvos-filozófus tapasztalatszerző körútja során ugyanis megfordult Cipruson, s mint – sok egyéb mellett – elkötelezett farmakológus, bizonyosan bevonta fegyvertárába az ókorban is népszerű és ismert ciprusolajat. Lehet, hogy Galénosz előtt félezer évvel még a sztoicizmus megteremtőjének, Zénónnak is szüksége volt némi kenegetésre, hogy nyugalmát megőrizze. (Ő egyenesen itt született, az ősi Kitionban, amire később Larnaka települt).

És vajon a kilencezer éve, a mai Hoirokitia településen, egy szelíd folyókanyarulat közepén emelkedő meredek dombra építkező neolit népesség, amelyet mind közönségesen csak „kerámia nélkülinek” neveznek, de évezredekkel az első piramisok előtt már bonyolult belső szerkezetű, magas, sárral vakolt fallal védett, rejtett bejárával rendelkező erődfaluban lakott? Ők szenvedtek-e Láthatatlan Paleobogaraktól? Bolháik talán nem voltak,

mert állatokat nem tartottak a következetesen kör alakú lakóterekben (ezek az UNESCO világörökségi helyszínévé lettek). A ruhatetű már lehetséges, mert hetvenezer éve, amióta ruhát hordunk, keseríti az életünket. (S hogy örülne Galénosz, ha tudná, hogy mindezt a fejtetű és a ruhatetű összehasonlító génvizsgálatával sikerült felfedni a lipcsei Max Planck Intézet kutatóinak.)

demográfiai bombák

S ha valaki ezen a ponton úgy gondolná, hogy elég már a bogarakból, beszéljünk inkább ókori mozaikokról és Nicosia kettévágott óvárosáról, emlékeztetném, hogy nem úgy van az. Egyrészt igencsak forró kérdés volt a helyieknek 2004 novemberében a sáskainvázió. A kedvező széljárást kihasználva a szigeten addig soha nem látott fajtájú és színű, rózsaszín szárnyú, nagy foltokkal tarkított rovarhadsereg érkezett Afrikából, és elpusztította az ország krumplitermésének javát. Talán túlzás minderről a bevándorlókra asszociálni, főleg az oroszokra, akik a 800 ezres szigeten a harmadik legnagyobb etnikummá nőnek ki magukat, s mögöttük románok, magyarok és sok más közép- és kelet-európai nemzetiségű itt keresi a boldogulást. (Egyébként a legelzártabb hegyi falvakban is kutyát sétáltató brit hölgyek igazítottak útba, és a lefkarai falumúzeum gondnoka egy évtizedekkel ezelőtt idetelepeült angol úriember.) Van, aki dolgozni jött, a majdani hazatérés reményében, más ingatlannal spekulál, akad, aki végleg letelepszik, mindenestre a helyiek ezt úgy élik meg, hogy egyre kevesebb a született ciprusi. Lehet, hogy mire a görög és török etnikum eljut az 1974 óta kettéosztott szigetország újraegyesítéséig – amin, hogy magukat az érintetteket idézzem – „Nikosz és Musztafa, a két közösség vezetője keményen dolgozik”, már az újabb keletű demográfiai bombákat kell majd hatástalanítani. Egy 2016 eleji sajtóbejelentés szerint még idén tető alá kerülhet a békeszerződés, mert már csak 10% anyagi, kárpótlási, tulajdoni és más tisztázatlanság van körülötte. Na, erre mondja a kisördög, hogy ez a maradék fogja elvinni az idő és az energia 90%-át, így, ha csak nem vesznek a felek naponta ciprusolaj-fürdőt, az érdekek és az anyaországok görbült terében még nagyon sok bölcsességre, higgadságra és kompromisszumra lesz szükségük. Ám ha valóban sikerül megegyezni, Európa egyik legizgalmasabb szeglete indulhat rohamos fejlődésnek, eltüntetve a Nicosia óvárosát kettéosztó zöld vonalat és homokzsákokat, a kerítéseket, újra életre varázsolva az évtizedek óta szellemvárosként vegetáló famagustai öbölparadicsomot, az offshore-ügyeskedéseken túlmenő valódi gazdasági konjunktúra esélyével. A felek a nemzetközi pénzügyi segítségben bíznak, hogy tető alá hozzák a megegyezést.

Akinek még mindig hiányzik a mozaik, az menjen a kurioszi rommezőre az Eusztoliosz egykori villájából kialakított kora keresztény szabadidőközpont fürdőiben és termeiben dicsérni 5. századi mestereik keze nyomát – s ha ez nem elég, Achillesz házában és a Gladiátorok házában további mozaikpadlóiban gyönyörködhet.

Mi tagadás, én másfajta nézőpontból közeledtem a mozaikokhoz. A rovarok, mint a Larnakai Láthatatlan Bogár is, összetett szemükkel mozaiklátást valósítanak meg, mikor a látásélményt sok kis szem együttes teljesítménye nyújtja. Azt is mondhatnám, hogy ittlétem megrontójának köszönhetem az esélyt, hogy hozzá hasonlóan vehettem szemügyre a birodalmát. Mert igen, még a Megtalálhatatlan Világítótornyra is sikerült végül rábukanni. Ha már a korabeli görög és bizánci fénytávíró-hálózat épületecskéit, a viglákat itt hiába keresném, vetődött fel két vakaró mozdulat között egy hűvös reggelen, legalább gazdagítsa egy valódi fárosz a látnivalók sorát. Perivolía falucska úgyis közel van Larnakához, menjünk a fény felé, mint a bogarak. A részletek érdektelenek, csak a tanulság fontos: nem azért nehéz megtalálni a világítótornyot, mert egy ideig kitáblázzák, merre menj a jobbkormányos, bérelt autóddal, utána meg már nem. Egy parkolónak kialakított, de erősen feltúrt területen meglátod a makettjét egy vendéglő mellett – most már nem hagyhatod, hogy elmulaszd az igazit! Ám a másfél óras oda-vissza kanyargás egyre jobban ismert mellékutacskákon, a fokozódó türelmetlenség és csökkenő életkedv semmi ahhoz a pillanathoz képest, amikor az útbaigazítás után rájössz végre, hogy amit makettnek hittél, az az igazi.

Kicsi és jelentéktelen.

A bölcs ilyenkor elcsendesedik, mert felismeri, hogy ő maga is az.

kép | Sergey Galyonkin, flickr.com

Bene Zoltán RÓZSASÁNDOR ÉS AZ ÖRÖKKÉVALÓSÁG

Rendíthetetlenül teltek az esztendők a végeláthatatlan pusztaság fölött. A levelek előbb elsárgultak, aztán a mélybe vetették magukat, akár megannyi szerelmi csalódástól gyötört öngyilkos. Az ősz komótosan, pontosan fordult át a télbe, s mikor már csaknem lefagyott a tisztességes emberek füle, az utolsó pillanatban megérkezett a tavasz, hogy fölmelengesse a hidegtől gyötört világot. A tavaszra kisvártatva nyár, a nyárra ismét ősz következett. Felhők kergették egymást az égnek boltozatján, és héják hajkurászták a galambokat a felhők árnyékában. A birkanyájak Szent György napjától Szent Mihály ünnepéig jámboran tébláboltak a legelőkön, a pulik serényen rohangásztak körülöttük, a juhászok bágyadtan heverésztek a réten és nyájasan pőfékelték az ízes dohányt. A falvak és városok

utcáin sárrá dagadt a por, majd újra kiszáradt. A gyümölcsösök pálinkává, a pálinka kedéllé alakult. Az Isten bizonylan kedvtelve szemlélte a teremtett világot.

Annál is inkább, mert néhány héttel azt követően, hogy Rózsasándor, az érdeemes, nemes betyár és elválaszthatatlan cimborája, Panzasándor hazatértek a császár börtönéből a becses Szeged városába, terjedni kezdett a szóbeszéd, miszerint Pandúrsándort nyugdíjazták. Ettől a Teremtőnek és becsületes teremtményeinek egyaránt földerült az orcája – egészen addig, míg a főzsandár helyére ki nem neveztek valami grófot, aki legott nagy elszánással zaklatta a derék betyárokat, s még azokat sem hagyta békén, akik már meglehetősen ideje szögge akasztották a fokokukat. Szegény Veszelkakoma például éppen keresni kezdett Rókuson nyitott búfelejtő korcsmáján, midőn mondvacsinált indokokkal lefogták és durván elhurcolták. Lótolvajlással meg ehhez hasonló hiábavalóságokkal vádolták meg a hűséges Csonkaferenczet, s egy muraközi farkához kötve vonszolták valahová északra. Szépmenykópistát Savanyújóskaival egyetemben kalodába zárták, mint a sötét középkorban, s még azt sem árulták el, miért kell sínylődniök. Olyan nagy keserűség ébredt ennek hallatán Rózsasándor szívében, hogy éjszakákon át nem jött álom a szemére. Nemkülönben szenvedett a jó Panzasándor is. Álmaiban föl-föltünedezett a hórihorgas, szokatlan öltözékű figura, ki oly régóta kísértette éjjeli nyugodalmát; ügetett egérszürke, zörgő csontú gebéjén, határtalan síkságokon meg hepehupás dombvidékeken keresztül, és Panzasándor ott járt a nyomában mindenütt. Olykor a nyakigláb egyik pillanatról a másikra, hóna alá petrencés rudat szorítva egy, a semmiből előtűnő szélmalom irányába száguldott el viharsebesen, miközben érthetetlen nyelven óbégatott és hujákol, míg bele nem vezett a hirtelen leereszkedő ködbe, amely puha kabátként ölelte körül a vidéket. Panzasándor magára maradt. Ilyenkor többnyire egy arc nélküli, noha halványan a Puszták Urára emlékeztető férfiember termett előtte, és egyetlen jól irányzott csapással leterítette. Ezen a ponton, hála Istennek, Panzasándor mindig fölriadt. Mire összerakta magában, mi volt az álom, s mi a valóság, elmúlt belőle a szorongás, csak a düh maradt. Az azonban fortyogott benne kegyetlenül.

– Ez skandalum! – füstölgött félhangosan.

– Tennünk kell valamit – nyilatkoztatta ki Rózsasándor.

A hiba csak ott volt, hogy senki sem tudta, ki is ez a gróf pontosan? Valójában ki vegzálja oly eltökélten az igazakat? Hol találni a bestét magát, és merrefelé a fogdmegjeinek szállását? A szegedi nép legvégül arra jutott, bizony, sokkalta élelmesebb, százszor ravaszabb alak ez, mint Pandúrsándor.

egy különös úriember

Egy napon aztán Panzasándor azzal a hírral tért haza az Aranyoroszlánból, hogy összeismerkedett egy különös úriemberrel. A gentleman mélyen a szemébe nézett, Panzasándor hátán ettől fölállt a szőr. Úgy érezte, egyenesen lelkének legmélyebb bugyraiba látott.

– Fejedelmi külsejű ember – mesélte –, az arca ugyan halottsápadt, a szeme pedig beesett és karikás, a tekintete viszont izzik, akár az éjjeli máglya.

– S mi dolgunk véle? – érdeklődött Rózsasándor lagymatagon.

– Ismeri azt a bizonyos grófot, aki sanyargatja a mieinket.

– Ismeri-é? – éledt föl Rózsasándor.

– Azt állítja. Szívesen találkozna veled, kedvelt uraságom.

Rózsasándornak se kellett több, nyomban ráállt a randevúra. Már másnap este az Aranyoroszlánba mentek, ahová Panzasándor találkozózt beszélt meg az ismeretlennel. A szegediek szájtátva figyelték, ahogy az érdeemes, nemes betyárok végigvonulnak az utcákon daliásan, méltóságteljesen. A legtöbben utánuk fordultak, némelyek a kalapjukat emelték meg, mások a botjukat lendítették magasba. Akadt, aki leesett állal bámult, s akadt, akiben pár

pillanatra bennszakadt a lélegzet.

– Alig egy esztendeje tért vissza a császár börtönéből, Csehországból – suttogták egymás közt. – Most senki nem bánthatja, még az a titokzatos gróf sem meri abajgatni...

Az Aranyoroszlánban áhítatos tisztelettel nyitottak utat a két betyárnak, a legkitűnőbb sarokból nyomban fölállították az ott darvadozó városi írnot, sebesen letörölték az asztal lapjáról a tollnok elvadult bajszából odahullott ételmaradékot, íziben fehér abroszt terítettek föl, s már ott is aranylott mives üvegkancsóban a jóféle homoki bor meg a szikvíz két metszett pohárral együtt a nagybecsű vendégek előtt. Azok pedig spriccert készítettek maguknak és ittak jóízűen, gigájuk föl s alá ugrándozott a torkukon.

A második fröccsnél jártak, midőn fejedelmi külsejű férfiú toppant elélük. Tekintete úgy izzott, akár macska szeme az éjszakában.

– Üdvözlöm az urakat – köszönt higgadt, megfontolt hangon. Elegáns mozdulatokkal lehúzta őzbőr kesztyűjét. – Ha nem tévedek, az érdeemes, nemes Rózsasándorhoz van szerencsém, meg az én barátomhoz, Panzasándorhoz, kivel oly kellemesen eltársalogtunk tegnap.

Rózsasándor fölemelkedett, kezet nyújtott az idegennek. Az úr elfogadta a parolát, közben sarkát leheletnyit összecsapva, így szólt:

– A nevem... Nos, a nevem a legkevésbé sem lényeges. Szólítsanak Dr. Aculának. Erdélyből érkeztem.

– Foglaljon helyet – mosolygott Rózsasándor.

Leültek. A különös idegen egy pohár tiszta vizet kért, ami általános derűtséget keltett az Aranyoroszlán törzsközönségében. Az idegen ügyet sem vetett a rosszmájú borisszákra, finoman kortyolt egyet, hosszan ízlelgette a vizet, és lassú, apró kortyokban nyelte le.

– Mint tudják, Deák Ferenc uram egy ideje kiegyezett a császárral. Ferenc József immár elismerten és vitathatatlanul magyar király – kezdett beszélni Dr. Acula. – Én magam, amint a fülembé jutott, igen megörvendeztem ennek, jóllehet általában a románsághoz sorolnak, és nemigen szoktam vitatkozni ezzel a véleménnyel. Őseim hosszú sora az idők kódébe vész, ám mindig Erdély és Örománia határán élt a família, amelyből származom. Egy angol barátom, Mr. Stoker úgy véli, a mi családunk olyan ősi, akár a hegyek, és olyan patinás, akár az egyiptomi piramisok... De csak fecsegek... Kérem, ne nehezteljenek rám. Önöket a királyi biztos érdekli, ha jól tudom.

– Úgy van.

Dr. Acula kurta mosolyt engedélyezett magának, újabb korty vizet ivott, ismét hosszan a szájában tartotta, s csak miután ráérősen lenyelte, folytatta a beszédet:

– Ráday Gedeon gróf Mészáros Lőrinc mellett teljesített szolgálatot az Önök szabadságharca idején, később a főrendiház tagja lett, végül a kiegyezés után királyi biztos. Kíméletlen ember. Eltökélt szándéka, hogy valamennyi betyárt rács mögé juttatja... Akit lehet, föl is köttet.

– Mi alig egy éve érkeztünk haza a börtönből. Hivatalos irataink vannak – jegyezte meg Panzasándor. – Tegnap is említettem...

– Őt ezek az iratok nem fogják érdekelni – emelte hosszú mutatóujját a magasba Dr. Acula. – Sem a maguk igazsága. Ő kizárólag a saját igazságában hisz.

– Ahogyan Pandúrsándor a maga idejében.

– Még inkább! A gróf sokkal okosabb és állhatatosabb ember.

– Vagyis?

– Vagyis előbb vagy utóbb, de mindkettejük csuklóján kattanni fog a bilincs... A puszták megváltoztak, uraim, s napról napra változnak tovább, rohamosan. A nép alkalmasint megszereti majd a királyt, bár egy ideig továbbra sem fogja kedvelni a császárt. Hogy ez a két személy egy és ugyanaz, az nem zavarja.

– Azt állítja, a mi népünk elfordulna tőlünk?

– Korábban is áldozatává váltak árulásnak, ha jól informáltak. Márpedig jól! Nos, a jövőben ez a kockázat megsokszorozódik.

– Azért akasztottam le atyám fokosát a kamra faláról idestova harminc esztendeje – Rózsasándor hangja nem nélkülözte az emelkedettséget –, mert a császár talpnyalói sanyargatták az én népemet. Beszakítottam az egyikük koponyáját, s attól fogva nem volt maradásom sem apám házában, sem a falumban, ha nem akartam veszedelmet szabadítani az enyéim fejére! Kóboroltam, összegyűjtöttem a hozzám hasonló elégedetleneket, igazságérzetükben sértetteket, kisémmizetteket. De soha nem bántottam ártatlant, soha nem loptam szegénytől. Ezt pedig nem felejtí el ez a nép. Tudom.

– A nép, mindegyik nép, így ez is, mindent elfelejt, uram – ingatta a fejét Dr. Acula. Megnyalta a szája szélét. Kivillantak szokatlanul hosszú szemfogai. – A nép valóságos művésze a felejtésnek. Tíz esztendő múlva már nemcsak a királyt, de a császárt is szeretni fogja. Húsz év sem telik belé, hogy kebelében föléledjen az összetartozás érzése az osztrák örökös tartományok népeivel. Higgyen nekem, kedves Rózsasándor! Nagy, hogy úgy mondjam, évszázados tapasztalat beszél belőlem.

– Nem alapíthattam családot, így aztán nem láthatom fölcseperedni a véreim – sorolta Rózsasándor –, csak az igazságtalanság elleni harc éltetett... Értelmetlen lett volna az életem?

– Nem, korántsem, igen tisztelt uram! Önből legenda lesz. Erről meg vagyok győződve. És egy legenda akár örökké élhet.

Rózsasándor legyintett, aztán pödört egyet a bajuszán.

– Miért akart találkozni velünk? – szólt közbe Panzasándor.

– Ajánlatot tennék.

– Mifélett?

– Jöjjenek velem az egyik kastélyomba. Szeretném följegyezni az életük történetét, és szeretném megvitatni tanulságait. Egyéb terveim is vannak, ám azokról még korai volna beszélni.

Rózsasándor elkomorodott.

– Nem ismer minket az úr, ha ilyet kíván tőlünk. Mi innen el nem megyünk. Csak ha visznek! – azzal már emelkedett is föl, hogy távozzon, ám a kávéház bejáratában megjelent néhány férfi. Civil ruhájuk ellenére messziről sejteni lehetett a foglalkozásukat. Egyenesen a betyárok asztalához masíroztak.

– Rózsasándor és Panzasándor, ha nem tévedek – mondta egyikük. – És Ön, doktor? – fordult az idegenhez. – Mi dolga ezekkel az egyénekkal?

– Csak beszélgettünk, gróf úr – mosolygott Dr. Acula.

– Nem firtatom, miről – morgott a gróf.

– Kelmed talán az a bizonyos gróf? – érdeklődött Panzasándor.

– Gróf Ráday Gedeon vagyok, királyi biztos. A latrok számára nem cseng jól a nevem.

– Nemcsak a latrok, de mi sem találjuk kellemes csengésűnek – dörmögte Rózsasándor.

– Úgy? – vont a föl bozontos szemöldökét a királyi biztos.

– Éppen – bólintott Rózsasándor.

Ráday elsápadt.

– Hát, legyen, ahogy akarja. A dolgomat csaknem egészében elvégeztem. Itt vagyok, láthatnak. Ezennel tudatom kendekkel, hogy megnyitottunk bizonyos lezárt aktákat. A theresienstadti okmányaik mögé már nem bújhatnak sokáig! Ajánlom magamat!

– Soha életünkben nem bújtunk semmi mögé! – sziszegte Panzasándor a távolodó állami hivatalnokok felé.

– Ajánlatomat fönntartom – emelkedett föl Dr. Acula. – A Hétválasztóban van szállásom. Holnapután kelek útra, a reggeli órákban. Volt szerencsém!

A két betyár dűnnyögött egy sort viszonzásképpen.

– Megint mehetünk az áristomba – sóhajtott gondterhelten Panzasándor. – Mert énnekem már futkosni nincs nagy kedvem. Meg aztán, olybá tűnik, magunkra is maradtunk, kedvelt uraságom, mindenkit bezártak már.

– Különös, hogy minket mégsem – mélázott Rózsasándor az állán kiütköző borostát vakargatva. – Valami gazemberséget orrontok én a háttérben!

– A papírok miatt nem bolygat minket – vélekedett Panzasándor. – Míg nem bírja érvényteleníttetni őket, csihad.

– Ugyan! – legyintett Rózsasándor. – Ahogyan kiadták, úgy vissza is vonhatják azokat az iratokat egy minutum alatt. Márpedig annál jóval több idő telt el, mióta hazaértünk. Ez a Ráday szabad kezet kapott, amit kíván, rögvest teljesül!

Panzasándor lesütötte a szemét.

– Deresedik a fejed, s még bízol a hivatalokban, a papirosokban, a császár szavában?

Panzasándor orcája lángvörösre gyúlt ezekre a szavakra.

– Öregszem, kedvelt uraságom, mi tagadás, öregszem... Butulok, puhulok – motyogta.

Rózsasándor szeretettel lapogatta meg a hátát.

– Így van ez rendjén. Velem sincs másként. Ne haragudj, komám, elragadott a hév! – intett a pincérnek, hozzon még bort és szikvizet.

– Nem hiszem, hogy ez a Dr. Acula csupa jóindulat lenne – morfondírozott Rózsasándor a fröccsét szopogatva. – Olyan az ábrázata, akár egy hullának.

– A színe se különb, én azt mondom!

– Amiképpen azt sem hiszem, hogy a királyi biztos nem foghatna le akár most, ebben a pillanatban, ha igazán akarna. A papír mit sem számít, ha egy királyi biztos feni rád a fogát...

Ezek után hosszan hallgattak, csak a gigájuk mozgott időről időre föl s alá, ahogy az aranyló nedűt kortyolták. Az Aranyoroszlán szokásos zsongása andalító volt, Panzasándor kis híján el is szenderedett. Félálomban eszébe jutott az a réges-régi délután, amikor ő, az árva legény elemelt egy tyúkot a szegedi vásárban. Ügyetlen volt, rajtakapták, óbégattak pandúr után. Panzasándor futott, hóna alatt veszedelmesen kárált a tyúk, mögötte a meglöpött kofa totyogott és sápítozott egyre, végül a pandúrok döngették a szegedi utcák porát nehéz csizmáikkal. Kevés híján nyakon is csípték az iszkoló tyúktolvajt, csakhogy az utolsó pillanatban egy árnyék termett az üldözők mögött és hatalmas kezek ütötték egymásnak villámgyorsan a két pandúrkobakot. Az egyenruhások aléltan nyúltak el az utca kellős közepén, szégyenszemre.

– No, gyere – intett Panzasándornak az árny. Behúzta egy kapualjba, átvágtak egy belső udvaron, s illa berek, nádak, erek, meg se álltak a város széléig. Így ismerkedett meg Panzasándor Rózsasándorral, így vált egy életre hűséges barátjává.

– Én úgy vélem – törte meg a csöndet Rózsasándor –, ezek megegyeztek. Ha mi gyáván és cudarul elfogadjuk a hullaképű ajánlatát, megszabadul tőlünk a biztos, egyúttal elkerüli a nép megvetését, amit elfogásunkkal a fejére vonna. Mert mondjon bárki bármit, a mi népünk nem fordít hátat nekünk! Ráday grófnak nem hiányzik, hogy még jobban rühelljék, hisz már így is utálják, akár a rossebet! Ha minket is gúzsba köttetne, ha újra és ok nélkül bészaratna, vélhetően lóganajjal dobálnák, amerre csak jár. Most már ismerik a fizimiskáját, nem rejtegethette

örökké...

– Azzal pedig – folytatta Rózsasándor – a saját hírnevünket tépáznánk meg, ha még mielőtt igazából a nyakunkra próbálna lépni a király biztosa, odébbállnánk, akár valami gyáva kurafiak. Ezzel számol ez az aljas gróf... Csak azt nem tudom, a doktor mit nyer az egészen...

Panzasándor csodálattal bámult kedvelt uraságára:

– Igazságod van! Hogy magamtól nem ébredtem rá erre az alamuszi turpisságra...!

Rózsasándor újra intett a pincérnek.

– Eridjen valaki a Hétválasztóba – adta ki az utasítást. – Azt üzenem Dr. Aculának, nem élek a vendégszeretetével, egyúttal arra kérem, mondja meg Ráday grófnak, hogy Rózsasándor annyiba se tartja, akár a csizmája sarkára száradt kutyaszart! Mondjad vissza, öcsém!

– Nem élnek az urak a doktor vendégszeretetével, és Ráday gróft se becsülik sokra – hebegte a legényke.

– Nemhogy nem sokra – javította ki Panzasándor –, de annyira se, mint a csizmánk sarkára száradt kutyaszart!

A főlisztológó sűrűn bólogatott.

– Értem, megjegyzem – habogta.

bikkmakk

Nem telt belé három fertályóránál több, az Aranyoroszlánba megint benyitott Ráday Gedeon meg a csapata. Ezúttal senkihez sem szóltak egy szót se, még annyit se nyögtek, hogy bikkmakk, csak haladéktalanul közrefogták az érdeemes, nemes betyárokat. Még azon a napon el is hurcolták mindkettejüket Szeged városából.

A pusztán ördögszekereket görgetett a szél, a birkák közelebb húzódtak egymáshoz, a pulik szűkültek, s a juhászok megborzongtak.

Kisvártatva aztán beszélni kezdték a népek, hogy Szamosújvárra hurcolták Rózsasándort és Panzasándort.

– Külön börtönszárnyat építettek számukra! – nyújtotta át a sarkalt cipellőt a varrólánynak a cipész.

– Egy egész ezreddel őrzik őket – bizonygatta a halász a hálóját foltozgatva.

Ahogy telt-múlt az idő, újabb és újabb hírek keltek szárnyra.

– Bécsben vannak – súgta a piaci kofa a városi poroszlónak. – A császár vendégei.

– Sztambulba mentek, mint Bem apó annak idején – tudálékoskodott Vendel tanár, a história megszállottja.

– Párizsban látta őket a sógorom – állította a polgármester.

– Ámerikában vannak, vadakat terelnek, hogy ne tizedeljék a csordákat – esküdözött a postamester. – Még bélyeget is nyomtat róluk az ámerikai elnök.

– Itt járnak továbbra is, a pusztán – somolygott egy alsóvárosi hentesinas. – Lovagolnak, danolnak. Aki délibábot lát, őket látja!

– Meghaltak a börtönben – szipogta egy péklegény –, azon a napon, amikor a katonáink átlépték Bosznia határát.

– Abban a pillanatban hunytak el, amikor a Tisza áttörte a gátat – vitatkozott a mester felesége, csak hogy mondjon

valamit és ne az elmosott vagyonon járjon az esze egyfolytában.

– Elkelve most Rózsasándor segítségével – szűrte a fogai közt a szentesi patikus, bizonyos Kosztka Tivadar, csónakjába húzva egy fiatalasszonyt a beomlani készülődő háztetőről. Mialatt tovább evezett, a könnyeivel küszködve nézte, ahogyan a szegedi utcákon mindenütt a víz az úr.

És újabb esztendők múltak, tavaszok, nyarak, őszyök és telek, és a nép megszerette a császárt és tréfásan sógornak kezdte nevezni az osztrákot, és a negyvennyolcas veteránok lesütötték a szemüket, és éjjelente a párnájukat eláztatta a könny.

Az évszázad vége felé pedig a rókusi templom lépcsőjén megjelent egy koldus. Egyesek úgy vélték, Panzasándor az. Mások afelől érdeklődtek, ki az a Panzasándor?

– Hát Rózsasándor társa és alvezére – hangzott a felelet.

Kérdezni azonban senki nem kérdezte a koldustól, hogy hívják. Egyedül Lőw Immánuel, a tudós Lőw Lipót nem kevésbé tudós fia, a Gólem alkotójának, a híres prágai Jehuda Lőw ben Bezelelnak a leszármazottja beszélt vele egy ködös reggelen, ám az, hogy miről esett szó közöttük, örökre titok maradt. Mindenesetre néhány nap múlva a koldus eltűnt. Egyesek látni vélték, hogy egy lovas jön érte, maga mögé ülteti a nyeregbe és elügetnek a lemenő napba. De ez csak szentimentális képzelgés lehet, semmi egyéb.

Az új évszázad első esztendeiben Veszelkakoma egykori korcsmájában egy sánta kántortanító minden áldott este elismételte azokat a szavakat, amiket a Víz kezdetén a Mikszáth nevű fiatal újságíró mondott a Szegedi Napló szerkesztőségében a tarkóját vakargatva, miközben a Tisza a temetőkből kimosott koporsókat sodorta föl tartóztathatatlanul a redakció felé:

– Én úgy vélem, Rózsasándor éppen annyi örökkévalóságot tudhat a háta mögött, amennyi előtte áll.

illusztráció | Török Eszter